قەوزەیەکی دیکەی فاشیزم... نوێترین کتێبی نووسەر ئیسماعیل حەمەئەمین

نوێترین کتێبی نووسەر ئیسماعیل حەمەئەمین لە لایەن بڵاوکراوەکانی نووسیار چاپ و بڵاوکرایەوە.
فاشیزم چۆنە و چۆن بیردەکاتەوە؟ ئەقڵی نکۆڵیکردنی فاشیزم لە جینۆساید چۆن کاردەکات؟ بۆچی فاشیزم خۆی کۆپی دەکاتەوە؟ شەڕ لەدژی فاشیزم لەکوێوە دەستپێدەکات؟ هەقیقەتە ئەقڵانیەکان چین و هەقیقەتە ڕیالیستیەکان چین؟ بە چ شێوەیەك پێچکە بچوکەکانی فاشیزم چۆن دوای ڕووخانی دیکتاتۆریەت جارێکەتر فۆرمێکی دیکە لە فاشیزمی نوێ بەرهەمدەهێنن؟ ئەمە و چەندەها گفتوگۆ بەزمانێکی شیکاریانەی ڕوون و بێ گرێ و قسەکردن لەسەر چەندەها نمونەی تر لەدادگایی سەدامەوە تاوەکو دادگایی نازییەکی وەك ئادۆلف ئایشمان و پشت بەستوو بە فەیلەسوفی گرنگ (هانا ئارێنت).

پەرەگرافێک لە کتێبەکە:

ئادۆلف ئایشمان لە دادگاییکردنەکەیدا زیرەکانە دەیەوێت لەو تاوانبارییە خۆی پاکبکاتەوە، بەوەی بەشدار بووە لە کوشتنی بەکۆمەڵی جوولەکەکان لە سەربازگەکانی هۆلۆکۆست. ئایشمان نکۆڵی لە بەشداری ڕاستەوخۆی ئەم تاوانە دەکات و دەڵێت؛ من تەنها لە بەشێکدا تاوانبارم نەک هەمووی، تاوانبارم تەنها لە بەشی ئەوەی من بەپێی ڕێنماییەکانی حکومەت کاری ترانسپۆرت و ئۆرگانیزەی ترانسپۆرتی جوولەکەکانم کردووە و لەوەدا هەڵەم هەبووە. ئاوەها ئادۆلف ئایشمان خۆی وەک پیاوێکی دڵسۆزی دەوڵەتی نمایش دەکات و چەمکی (ئەرک / الواجب/ Pflicht) و مۆراڵ و ئەخلاقی ئەم ئەرک بەجێهێنانە دەخاتە ئەستۆی خۆی و تەنانەت لە بەشێکی دادگاییکردنەکەدا پەنادەباتە بەر ئەم چەمکە و باسی فەیلەسوفێکی وەک کانت دەکات و بە مۆراڵیستێکی ئەرک بەجێهێنەری گەورەی خۆی لەقەڵەمدەدا. خانمە فەیلەسوفێکی وەک هانا ئارێنت ئەم بەرگریکردنە بە (بێشەرمانە) پێناسە دەکات.
ئایشمان تەنانەت خۆی بە تاوانبار دەزانێت بەشێوەیەکی ناڕاستەوخۆ و لە بەشێکیدا، بە قسەی خۆی نەک هەمووی! بەوەی تاوانبارە لە ترانسپۆرتکردندا بەڵام لە کوشتندا ئەو تاوانبار نییە! ئەمەش ئەو

ئەقڵیەتە ترسناکەمان نیشان□دا کە ڕژیمە تۆتالیتاریست و فاشیستەکان لە مرۆڤەکاندا دروستی دەکەن، بەوەی ئەوان بەشدارنین بەڵکو پێیانکردوون و ئەمان فەرمانبەرن وەک چۆن دەتوانن لە حکومەتی داهاتووشدا هەمان ڕۆڵی جێبەجێکردن ببینین، لێرەشدا مەترسی ئەم بکەرە بەشدارە پشتمێزە دەردەکەوێت، بەوەی زۆر ڕووکەشیانە و کاڵفامانه بیردەکاتەوە. ئەم خودەی که بیرناکاتەوە و ڕووکەشە کاراکتەرەکی گەورەی کەسایەتی خودی ئەو مرۆڤەیە کە لە هەناوی مۆدێرنەدا دێتە دەرێ و پێی دەڵێن؛ مرۆڤی مۆدێرن.

پرۆفایلی کتێب

بڵاوکراوەکانی نووسیار

نوسەر: ئیسماعیل حەمەئەمین

بابەت: فەلسەفە

چاپی یەکەم 2019

ژمارەی لاپەڕە: 182

نرخ: 4000 دینار، قەبارە: 21*13،5

ISBN:978-87-93854-02-4

ئەمریکانیزم و هەژموونی منداڵە لەندەنیەکان … ئیسماعیل حەمەئەمین

ئەمریکا هیچ ناکات لە ئێراق جگە لەسوستماتیك کردنی گەندەڵی نەبێت، بەمانای کەسە گەندەڵەکان دەباتە شوێنە هەستیارەکانی وەك وەزارەت و حکومەت و سەرۆکایەتیەکان. بەمەش ئەمریکانیزم تەنها دەموچاوەکان دەگۆڕێت، چونکە ئەوان لە نەشتەرگەری دەموچاودا، چ لەوڵاتی خۆیاندا و چ لەدەرەوەدا دەستێکی باڵایان هەیە!

گابرێل گارسیا مارکێز لە ڕۆمانی (سەد ساڵ لە گۆشەگیری) لەزاری یەکێك لەپاڵەوانە سەرەکیەکانی ڕۆمانەکەی (کۆلۆنێل ئۆرلیان□ ب□ندیا) دەڵێت: ((سەیری ئەم گووە بکە تێیکەوتووین، تەنها لەبەرئەوەی ئێوارەیەك گرینگۆیەکمان دەعوەتکرد بۆ ماڵی خۆمان

بۆئەوەی مێزی تایبەتی ناوچەکەمان بخوات، ئاوا کەوتینە ناو ئەم هەموو گووه وە ...١*))...لەئەمریکای لاتیندا کە دەڵێن ؛ (گرینگۆ) ئەوا مەبەستیان ئەمریکی سپیە.

بەمشێوەیە لەو زەمەنەی سەدام حوسێنی دیکتاتۆرە لە میسرەوە بووە پیاوی ئەمریکا و لە ساڵی ١٩٦٣ گەڕایەوە بۆ بەشداریکردن لە کۆدێتای ڕووخانی حکومەتی ژەنراڵ عەبدولکەریم قاسم و شیوعیەکان، ئیدی ئەمریکا لەڕێگەی بەعسیەکان و سەدامەوە هاتە ناو شانۆی ڕووداوەکان ٢، لەو کاتەوە ئەم (گرینگۆیەمان) دەعوەتکردووە بۆئەوەی بێت مێزی ناوچەکەمان بخوات. هەربۆیە گەمەکانی گرینگۆ ئەمجارە تەنها بۆ هێشووێ مێزێك یان دووان نییە، بەڵکو بۆ کۆی کێڵگەکانی ناوچەکەیە. لێرەوە و لەم گرینگۆیەوە قسەدەکەین و باس لەکۆی ناوچەکە دەکەین و باسی دوا گەمەی دەکەین لە هەرێمی کوردستاندا.

بێگومان من وەها چاوەڕواندەکەم لە داهاتوویەکی نزیکدا ئێراق هێمنیەکی کاتی بەخۆیەوە ببینێت، بەڵام تێبینی ئەوە بکەن لە ملیارەها دۆلاری سامانی ئەم وڵاتە تەنها کەمتر لە سەدا یەك بەر خەڵکی ئەم ناوچەیە دەکەوێت...پارادۆکسەکە لەوەدایە خەڵکی ناوچەکە بەم هێمنیەش ڕازین، بەڵام ئەمەش بەردەوام نابێت. ئیدی دووبارە قەیران و دووبارە هێمنی و دووبارە قەیران، دەبێتە شێوازی ژیانی سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابووری لەناوچەکەدا. بەمەش گروپە ئیتینی و نەتەوەییەکان و مەزهەبیەکان و حزبە سیاسیەکان هەمیشە بەنیگەرانی و گومانەوە، لە ترسی لەناوچوونی شوناسی خۆیان و ژیانیان، لەناوخۆیاندا گێشەگیردەبن. بەمەش متمانە بەیەکتری لەناوچەکەدا هەمیشە لەقەیراندا دەبێت، تاوەکو ئەو کاتەی (گرینگۆ) دێت و قەیرانەکان چارەسەر دەکاتێ. بێگومان وەهای چارەسەر دەکات کە قەیرانێکی دیکە لەهەناویدا بخەوێت. ئاوەها گرینگۆکان قەیران لەناو هەناوی خەسڵەتە کولتورییەکان و ئاین و مەزهەب و بیروڕای خەڵکەکاندا بەرهەمدەهێنن.

لەڕاستیدا ئەم جوڵەیەی دوایی هەڵبژاردنەکانی ئێراقی ٢٠١٨ و هەرێمی کوردستان و نیشاندانی ئەوەی؛ گوایە ئەمریکا و ئێران لەزۆرانبازیدان! جگە لە گەمەیەك نەبێت هیچیتر نەبوو، جگە لەوەهەمێك نەبێت هیچیتر نییە. ماکۆرگ و حاجی سولەیمانی لەسەر یەك سفرە و لەسەر یەك مێز گەمە دەکەن و هێشتا ئەمریکا و ئێران لەبەرژەوەندییە گەورەکاندا هاوبەشن. هەربۆیە من بڕوام بە کێبڕکێی مەکۆرگ و حاجی سولەیمانی نەبووە، چونکە گەمەکە تەنها گەمەی

ئەمریکانیزمە. بەمانایەکی دیکە، ئەم حکومەتە نوێیە؛ نە حکومەتی چارەسەری گەندەڵی دەبێت و نە چارەسەری کێشەی کەرکوکە و نەچارەسەری فیدرالیەتی هەرێمە…چ حکومەتی نوێی داهاتوویی ئێراق و چ حکومەتی نوێیی هەرێم جگە لە گۆڕینی دەموچاوەکان نەبێت، هیچیتر نین.

ئەم هیلاکیەی (گرینگۆکان) بۆ دووبارە پێکهێنانەوەی حکومەتی ئێراق و هەرێم، بۆ ئەوەیە هەموو گرێبەست و پارەکان بۆ سێ و دوو لەگەڵ کۆمپانیاکانی خۆیاندا بۆ بەربەست ئیمزابکرێت و بۆ بەربەست پارە بڕوات بەرەو ئەمریکا. تێبینی بکەن کۆمپانیاکانی ئەوروپا (جگە لەبریتانیا نەبێت) کەمترین شانسیان بەرکەوتووە. بۆئەمەش پێویستە ئێراق بۆ ماوەیەك ئارامی بەخۆیەوە ببینێت، بەڵام ئەمەش کاتی دەبێت، بەمانای نیمچە ئارامی پڕ قەیرانی بچوك و هەندێك جار خوێناوی بەرۆکی ناوچەکە دەگرێت.

ئەمریکانیزم باش دەزانێت لەگەڵ (ئارامی تەواو) دا ئەو هەستە لەناو کۆمەڵگەدا بینادەبێت، بەوەی دیموکراتیەت دەبێت فروانتر بکرێت و ئازادیە کەسی و کۆمەڵایەتی و ئابووریەکان بگاتە ئاستێکی باڵا. مرۆڤ کە ئارامی سیاسی و کۆمەڵایەتی دەبێت، ئەوسا خۆشگوزەرانی و ژینگەپاراستنی زێدەتری دەوێت، ئەمە سروشتی مرۆڤە و سروشتی کۆمەڵگەی مرۆڤایەتیە کە نایەوێت لەناو هەژاری و دوکەڵی جەنگ و دوکەڵی کارگەی سەرمایەداراندا بژی، بێگومان ئەمەش مەترسیە بۆ سەر سیاسەتی نیولیبرالیزم لەناوچەکەدا کە لە مۆدێلی ئەمریکانیزمدا خۆی بەرجەستە دەکات.

بە بەراورد لەگەڵ ئەوروپای یەکگرتوودا مۆدێلی ئەمریکی ناشرینترین مۆدێلی حوکمڕانی کۆمەڵگەیە، نە بیمەی کۆمەڵایەتی لەئەمریکا بوونی هەیە و نە کاژێری کارکردن بەیاسا وەها ڕێکخراوە کە بەهاکانی مافی کرێکار و کارمەندی تێدا ڕەچاو بکرێت. چینێك تەواو لەسەرەوە و چینی ناوەڕاستیش ئیدارەی سەرمایەی مادی و ڕەمزی چینی سەرمایەدار دەکات و کۆمەڵگەش لەناو هەژاری و نەخۆشی کۆمەڵایەتی و ڕەگەزپەرستی و پۆرنۆگرافیەت و شمەکخۆریدا وەك کۆیلە بۆ ئەم سوستێمە کاردەکەن…مرۆڤ لەئەمریکا دوانزە کاژێر کاردەکات، هەفتەی یەك ڕۆژ پشووی هەیە. بەگشتی مرۆڤ لە ڕۆژدا هاتوچۆی بخەیتە سەر، ڕۆژی زیاتر لە شازەدە کاژێر کاردەکات. ساڵی هەفتەیەك یان پێنج ڕۆژت هەیە مۆڵەتی بۆ پارەت هەیە. لەهەندێك کۆمپانیا و شوێنی تر ئەم ڕۆژەیە زیاد و کەم دەکات، بەڵام بەگشتی وەك مۆدێلی ئەڵمانی یان سویدی یان بریتانی و فەڕەنسی و هۆڵەندی نییە، کە کۆتایی

هەفتە پشوو بێت و ساڵی چوار تاوەکو پێنج هەفتەت مۆڵەتت هەبێت. لەزۆر وڵاتی ئەوروپی مانگی دوانزە لە کریسمیس دەبێ مووچە وەردەگریت.

بەم بەراووردە بچوکەی ئەمریکانیزم لەوڵاتی خۆشیدا مۆدێلێکی خراپە، بۆ نمونە گەر نەخۆش بکەویت پارەی ئەو ڕۆژەت دەبڕدرێت، زۆرجار نیوەشەو لەدەرگات دەدەن و کۆمپانیاکە دەیانەوێت بزانن بەهەقەت لەماڵەوەیت و نۆرسێکت بۆ دەنێرن نەك بۆئەوەی ئاگای لێت بێت، بەڵکو بۆئەوەی بزانن کحولت خواردۆتەوە، لەماڵێیت یان نا، درۆدەکەیت یان نا؟!...ڕۆمانی (پۆست ئۆفیس) ی نوسەری ئەمریکی (چارلس بۆکۆفسکی) کە خۆی زیاتر لە بیست ساڵ کرێکار بووە، باس لەو ژیانە شێەی کرێکاران دەکات لە ئەمریکا کە تاوەکو ئەمڕۆ گۆڕانکاری ئەوتۆی بەسەردا نەهاتووە. ئەمە جگە لەوەی کەرتی تەندروستی گرانترین کەرتە، بۆ بچوکترین نەخۆشی دەبێت پارە بدەیت، پارەیەکی خەیاڵی و تاقەتپڕوکێن...هاوڕێ ئەمریکایەکانمان؛ چ هاوڕێ کوردە ئەمریکایەنمان و چ هاوڕێ ئەمریکاییە ئینگلیز زمانەکانمان کە هەندێکیان پڕۆفیسۆرن لەبەشی زانستە کۆمەڵایەتیەکاندا و یەکێکیتریان ئەدەبی ئینگلیزی و خاوەنی چەندەها کتێبن. یان هەندێکی تریان زیاتر لە چل ساڵە لە سەندێکای کرێکاراندا کاردەکەن، چیرۆکی سەیر سەیریان دەربارەی گیرۆدەبوونی ئەمریکایەکان بەدەست کەرتی تەندروستیەوە بۆ گێڕاوینەتەوە.

گەر لەسەر جادە ئۆتۆمبێل لێتبدات و شۆفێرە نەناسراو بێت و ببرێت بۆ بەشی فریاکەوتن، دوایی لیستێکی پشتشکێنی پارەت بۆ دەنێرن و دەچیتە ژێر قەرزەوە، بەمانای دەوڵەت تێچوونی ڕووداوە نەخوازراوەکانیش ناگرێتە ئەستۆ. تەنانەت زۆر نەخۆشی لەپێ کە دەبرێن بۆ خەستەخانە چارەسەر ناکرێن بەتەواوەتی، هەندێکیان دەمرن چونکە تێچوونی چارەسەریان بۆ دابین ناکرێت. (باراك ئۆباما) هەوڵیدا ڕیفۆرمێکی بچوك بکات لەم بوارەدا، بەڵام (دۆناڵد ترامپ) کە هاتە کۆشکی سپی نەك هەر گاڵتەی پێکرد، بەڵکو کۆی بڕیارەکانی ئۆبامای هەڵوەشاندەوە. خۆ هەموو کەسێك بچێتە ناو میترۆی نیویۆرکەوە (وەك نمونە) دەبینێت شتێك نییە پێی بڵێین کەرتی گشتی و خزمەتگوزاری گشتی، وەك ئەوەی لەئەوروپا دەیبینین. ئاوەها تۆ وەك مرۆڤ فڕێدەدرێیتە ناو ئەم سوستێمەوە و بەم شێوە ژیانەش دەڕۆن؛ خەونی ئەمریکی – ئەمریکان دریم!

بەدیوێکی تردا، ئەمریکانیزم نایەوێت مۆدێلی دیکە لە دەرەوەی خۆی هەبێت و بەمەترسی تێدەگات لەسەر بوونی خۆی، هەربۆیە لەگەڵ

ئەوروپادا هەمیشە لە ململانێدایە بۆئەوەی دەوڵەتی کۆمەڵایەتی و سوستێمی سۆسیال و بیمەی کۆمەڵایەتی هەڵبوەشێننەوە، وەها بکەن مرۆڤ گەر کاری نەبێت بکەوێتە سەر جادە وبەمەش پاڵ بەخەڵکەوە بنێن وەك کۆیلە کاربکەن. ئەو شتەی لێ بستێننەوە کە پێیدەڵێن هەڵبژاردنی کار و پیشە و بیمەی بێکاری و بیمەی کۆمەڵایەتی. ئەم مۆدێلە وەنەبێت دزەی نەکردبێتە ئەوروپاوە لەڕێگەی حزبە لیبرال و کۆنزەرەڤاتیڤەکانەوە، بەڵام چەپ و سۆسیال دیموکرات و سەوزەکان بەردەوامن لەدژایەتیکردنی. ئەمریکا نایەوێت دونیا سوستەمێکی وەك ئەڵمانیای هەبێت کە ملیۆنێك و چوار سەد هەزار پەناهەندەی لەماوەی ساڵێکدا وەرگرت و پارەی ژیان و تەندروستی و خواردنیان بۆ دابیندەکات. ئەمریکانیزم ئاوەها وەك نەخۆشیەك کە لە جەستەی کاپیتالزمی وەحشیەوە هاتۆتە دەرەوە، دەیەوێت دونیا و ژنیگەش پیس بکات. هەر بۆیە تاوەکو ئێستاش ئیمزای لەسەر (پەیماننامەی کیۆتۆ) نەکردووە کە دەوڵەتان لەژێر یاسای ژینگەپارێزی ڕێکدەخات.

لێرەوە گەر کورد لەڕووی ناچاریەوە مەجبوریش بێت مامەڵە لەگەڵ ئەمریکادا بکات، ئەوا نابێت بە تەواوەتی هەموو وەرەقەکانی بخاتە سەر مێزی قوماری گرینگۆکان، نابێت وڵاتەکەی خۆی پڕ بکات لە زانکۆی بریتانی و ئەمریکایی و قوتابخانەی بێگانە تایبەت. نابێت بودجەی کۆمەڵایەتی و تەندروستی کەمبکاتەوە. دەنا دوایی چۆن ئەمریکای لاتینیان گووشی، ئاوەهاش کوردستانت بە گوشراوی بۆ جێدەهێڵن. ئەمریکای لاتین کاتێك مۆز و مەتاتی هەبوو پڕی بوو لە کۆمپانیا و کارگە و بواژنەوە، بەڵام کە مۆز و مەتات نرخی نەما، وێرانەیان بۆ بەجێهێشتن. گابرێل گارسیا مارکێز لەسەر زاری پاڵەوانی سەرەکی (پایز پاتریارکدا) دەڵێت؛ تەنانەت دەریای گەورەیان پارچە پارچە کرد و خستیانە سندوقەوە و بردیان، ئێستا جگە لە سارایەکی بێ سنوور هیچیتر نییە…
ئاوەها ئەمریکایەکان کۆمەڵگەیەکی وێرانت بۆ جێدەهێڵن و سەری هەموو ئەوانەش دەخۆن کە بوونە داردەستیان. نزیکترین نمونە سەدام حوسێنی دیکتاتۆر بوو کەدەیگووت؛ من بەسەر پشتی دەبابەیەکی ئەمریکی هاتوومەتە سەر حوکم…هەر بۆیە تاوەکو دواساتەکانی لەسێدارەدانی بڕوای وەهابوو، ئەمریکایەکانی هاوڕێی لە بەندیخانە دەردەهێنن و دەسەڵاتی پێ دەبەخشنەوە. ٣

لەم گۆشە نیگایەوە ئەمریکانزم هەمیشە پشتگیری ئەو حزب و کەسایەتیانە دەکەن کە بێ ویژادن و هەستمردوون و لەهەموو کاتێکدا دەتوانن بارودۆخەکان پڕ بکەن لەقەیران و خوێن، و خەڵك برسی بکەن.

بێگومان ئیسلامی سیاسی (شیعی و سونی) و ڕژێمەکانی وەك ئێران و تورکیا وسوریا وحزبە ئیسلامیەکانی دیکەش لەناو هەمان هاوکێشەی ئەمریکانیزمدان و فاکتۆری قەیرانن. ئەمریکا بوونیان بە پێویست دەزانێت، تەنها کار دەیکات ئەوەیە جارجارە سنوورداریان دەکات.
لێرەوە هەموو گروپێکی چەپی ڕاستەقینە و هەموو گروپێکی ڕۆشنبیران لە دەرەوەی نیولیبرالیزمی ئەمریکایی کاربکەن و بنوسن و بیروڕای خۆیان دەربڕن، بەر فشار و گەمارۆی هێزە لۆکالیەکان دەبنەوە و دەنگیان خەفە دەکرێت و فەرامۆشدەکرێن و لەپۆستی حکومی و پەڕلەمانی و وەزیفی شیاو بەخۆیان دووردەخرێنەوە. لەباری دیکەداشدا بوونی مەعنەوەی و فیزیکیان دەکەوێتە مەترسیەوە.

بێگومان ئەمریکا هەمیشە لەڕێگەی ئەو بودجەیەی تەرخانی کردووە بۆ ڕێکخراوە مەدەنی NGO و میدیاکاران، فیگوری نیولیبرال و میدیاکاری بەتاڵ و سیاسی سوپەر ستار دروستدەکات. زانکۆی ئەمریکی و زانکۆ تایبەتەکان لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست بەشێکن لەو سیاسەتەی کە چینێکی ئۆرستۆکرات لە لۆکالەکاندا دروستدەکەن، بۆ هیچ نا، تەنها بۆ بڵاوکردنەوەی هەڵسوکەوتی ئەمریکانی و لایف ستایلی ئەمریکی و تێڕوانینی نیولیبرالیزمانە لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا. بێگومان ئەم توێژە ئۆرستۆکراتە، ئەمریکەن لایف ستایلی و ماگدۆنالزییە، لەداهاتوودا پشتگیری دەکرێن بۆ وەگرتنی پۆست و پلە و وەزیفەکان لە کایە لۆکالیەکاندا، بەڵایەکی ترن بۆ ڕێخۆشکردنی دزینی سامانی کۆمەڵگەکان. هەر بۆیە سەیر نییە چ لەهەولێر و چ لەسلێمانی ئەمریکا و بریتانیا زانکۆکانی خۆیان کردۆتەوە، هەر یەکەو لەژێر ناوێکدا ئەمیان بەناوی زانکۆی کوردستان و ئەویتریان زانکۆی ئەمریکی.
□
ئاوەها لەڕێگەی ئەم میدیاکار و ڕاوێژکارە ئەکادیمیست و ڕێکخراوەکانی بەناو کۆمەڵگە مەدەنی NGO و زانکۆی ئەمریکی و ڕاپۆرتنوسی سەفارەتەکان، ئەمریکا دەم و لووت و گوێچکەی خۆی دەخاتە ناو ئەو کۆمەڵگەیانەی خاوەنی سامانی گەورەی سەر زەوی و ژێر زەوین. ئاوا بە پلەی یەکەم سەفارەت و کارمەندەکانیان لەپشت مەکینەی دروستکردنی قەیرانەوە وەستاون، و بەپلەی دووهەم ڕێکخراوەکانی بەناو کۆمەڵگەی مەدەنی NGO و خێرخوازیەکان. هەموو ئەمانە ئەرکی سەرەکیان ڕاپۆڕتنوسینە لەمەڕ خەڵکی ناوچەکە و چۆنێتی بیرکردنەوەیان و سیاسەت و حزبە سیاسیەکان و کولتور و ئاین و جوڵەی سیاسی و حەزەکانیان. ووردەکاری وەها لەڕاپۆرتەکانیاندایە کە ئەقڵی خەڵکی لۆکالی ناوچەکە مەزندەی ناکات. بێگومان لەسەر

بنەمای هەزارەها ڕاپۆرتی ڕۆژانەی ئەم ڕاپۆرتنوسە مۆدێرنانە، سیاسەتی بردنی قووتی خەڵکی ناوچەکە پیادەکرێت.

بەمجۆرە ئەمریکا قەیران بۆ میللەتان دەخوڵقێنت، ئەویش لەڕێگەی جوڵاندنی ئەم حزب و فیگورانەوە کە لەهەموو شوێنێکدا بە تەزکیەی سەفارەت و بێگانەکان لەحزب و ڕێکخراوەکاندا دانراون، بۆ هیچ نا، تەنها بۆئەوەی پارەی زیاتر بۆقاسەی ئەمریکی پەمپ بدرێت. کە قەیرانەکانیش دەگەنە خاڵێك پەمپی پارەکە لە کار بخات، خۆیان دەڕبنە فریادڕەس، بێگومان ئەمە سروشتی ئەمریکانیزمە ئەمەش بەگشتی ناوی (ڕیکۆلۆنیالیزەکردنە – recolonisation) بەمانای دووبارە کۆلۆنیالیزەکردنی وڵاتانە.

گرنگە ئاماژە بەوە بکەین، کە داگیرکردنی ڕاستەوخۆ وەك مۆدێلێك کە لەسەردەمی کۆلۆنیالی بریتانی و فەڕەنسی و ئیتاڵی هەبوو، پارەو سەرباز و خوێنی تێدەچوو. شۆڕش و هەڵگەڕانەوە و قەیرانی ناوخۆی بۆ حکومەتانی داگیرکەر دروستدەکرد. تەنانەت مۆدێلی (پۆست کۆلۆنیال) یان (دوای داگیرکردن) چیتر بەکەڵکی فراوانبوونی بازاڕ وبازاڕی جیهانگیری و گڵۆبالیزم نایەت.

لە مۆدێلی پۆست کۆلۆنیالدا دیکتاتۆرێکی وەك سەدام، ڕژێمی شای ئێران و قەزافی و حافز ئەسەد و…هتد پشتگیریدەکران، ئەوانیش بەخۆیان و سوپا گەورە ترسناك و بە پشتگیریی ئەمریکاوە، دەبوونە پارێزەری بەرژەوەندییەکانی ئەمریکا. نابێت ئەوە ڕووداوە لەبیر بکەین کە سەدام حوسێنی دیکتاتۆر لە هەشتاکاندا کاتێك دەوڵەتانی ئۆپێك نرخی نەوتیان لەبازاڕی جیهانیدا بەرزکردەوە و بۆرسەی ئەمریکا قەیرانی تێکەوت، دەوڵەتی سعودیە هەناردەی نەوتی خۆی زیادکرد و نرخەکری بەرز نەبۆوە، لەولاشەوە سەدام حوسێنی دیکتاتۆر نەك هەر پابەند نەبوو بە بڕیاری بەرزکردنەوەی نرخی نەوت، بەڵکو لەژێرەوە وەك ڕاپۆرتە نهێنییەکان باسیدەکەن، نەوتی خاوی بە بەلاش بۆ ئەمریکاییەکان پەمپدا…بەڵام ئەم دیکتاتۆرە پۆست کۆلۆنیالانە جارجارە شێت دەبن و سوپاکانیان لەدژی بەرژەوەندییەکانی ئەمریکا بەکاردێنن و ململانێ دەستپێدەکەن…هەربۆیە میتۆدی نوێی ئەمریکا لێدانی ئەم ڕژێمە پۆست کۆلۆنیالانەی ڕۆژهەلاتی ناوەڕاست بوو، لەڕێگەی پشتگیریکردنی (بەهاری عەرەبی) و خەتی ئیسلامی سیاسی لەناو هەژموونە نوێیەدا. ئامانج وەك دەیبنین کۆی ناوچەکە لە یەمەنەوە بیگرە تاوەکو کەندا و سوریا و ئێراق و ئێران و تورکیا و لیبیا و میسر لەژێر مەترسی ئەم گروپانەدا دەژیت و گیرۆدەی ئیسلامی سیاسیە. خەڵکی ناوچەکە لەنێوان ڕژێمێکی گەندەڵ و ئۆپۆزیسیۆنی ئیسلامی و

شێواز ئیسلامی دۆش داماوە. بەم میتۆدە، لەنێوان دیکتاتۆر و ئیسلامیزمدا، ئەمریکانیزم هەناسەی بزواتی چەپ و بزواتی کرێکاری دەخنکێنێت و خەونەکانی ئازادی میللەتان دەخنکێنێت و بەلاڕێیدا دەبات.

لەڕووی مۆدێلی نەتەوەیی و نیشتمانی پۆست کۆلۆنیالەوە کە لە قەوارە بەزۆر سەپاوەکانی وەك ئێراق و ئێران و سوریا بوونیان هەیە، ئەوا ئامانجی ئەمریکانیزم ئێستا ئەوەیە دەوڵەتۆچکەی پارچە پارچە دروستبن، نەك بۆ وەدەستهێنانی ئازادی و سەربەخۆبوونیان، نەخێر، بەڵکو بۆ قووڵکردنەوەی لۆکالیزم و کردنی ئاین و کولتور بە شوناسی سیاسی و تیژکردنەوەیان لەدژی یەکتری.

بۆ نمونە؛ ئەمریکا لە سێپتەمبەری ٢٠١٧ دژی ڕیفراندۆمی هەرێم بوو، نەك لەبەرئەوەی چینی سیاسی کوردی دەسەڵاتداری بەدڵ نەبوو، نەخێر، چونکە ئەو ڕیفراندۆمە هەرکەسێك لەپشتیەوە بێت، ئەوا بنەما ترادیتسیۆنەکانی و نەریتەگەراییە نەتەوەیەکانی کوردی زیندوودەکردەوە، شوناسێکی نەتەوەیی کوردیی بۆ سەربەخۆیی و کوردبوونی دەکردە بەڵگەنامەیەکی مێژوویی. ئەمەش لەگەڵ ئەو مۆدێلە لاوازە نییە کە ئەمریکانیزم نەخشەی بۆ کێشاوە. بەمانای مۆدێلی ئەوان ڕاستە دانپێدانانە بە سەربەخۆییەکەی هەرێم و پاراستنی شوناسی لۆکالی و نەتەوەیی، بەڵام دەبێت قەوارەی سەربەخۆی لاواز و پڕ نیگەرانی بین و ئاسۆگەی دیکەی لەخۆدا هەڵنەگرتبێت. هەر بۆیە دوو جوڵەی کرد یەکەم؛ پاڵپشتی هێزە مەزهەبیەکانی شیعەی کرد. دووهەم ؛ تەوژمێکی دژە سەربەخۆیبوونی لەناو خەڵکی کوردستاندا خۆی دروستکرد. ڕۆشنبیر و میدیاکارەکانی خۆی خستە گەڕ بۆ دروستکردنی ئەو کەش و هەوایە. زیرەکیەکەی لەوەدا بوو پەلاماری تەوژمی پۆپۆلیستیان دا لە کوردستاندا و کۆی ئەکتی سەربەخۆییان پابەندکردەوە بە ئەزموونی خراپی حوکمی بیست و حەوت ساڵەی هەرێم. بەمەش وەك هەوێری ژەهرێك وەها بوو زۆربەی ڕۆشنبیر و سیاسی ئەم هەویرەیان خوارد، بێئەوەی مێژووگەرایانە لە پرسەی دروستبوونی ڕۆحی نەتەوە و شوناسی نەتەوەیی خۆیان بڕوانن.

مەبەست لەم نمونەیە هەڵسەنگاندنی کردەی ڕیفراندۆم نییە، بەڵکو تێگەیشتنە لەوەی کە ئەمریکانیزم لەگەڵ هیچ ئەکتێك نییە ڕەگە مێژوویە قووڵەکانی شوناسی نەتەوە و کولتور بجوڵێنێت، لەگەڵ هیچ ئەکتێك نییە نەوەیەکی تر بێن ڕەخنە لە (ئەکتە نەتەوەییەکان) بگرن و ئەو بەشە ناتەواوەی تەواوبکەن. لەگەڵ هیچ جوڵەیەکدا نین کولتوری ناوچەکە بخاتە بەردەم هەڵبژاردن و ململانێیە دروستەکانی

خۆیەوە. بۆ زیاتر پشتگیری ئەم بۆ چوونە دەبێت لێرەدا ئاماژە بە ڕیفۆرمی (دکتۆر موسەدەق) بکەین لەدژی گەندەڵیەکانی شای ئێران و دەرئەنجام شای دەرپەڕاند. دکتۆر موسەدەق دەیویست گەلانی ئێران خۆیان نەوتی خۆیان بفرۆشن و شوناسە نەتەوەیی و ئاینی و مەزهەبیەکانی خۆیان لەناو خۆیاندا بۆ کاریگەری دەرەکی یەکلایبکەنەوە. بەڵام لەساڵی ١٩٥٣ دا سیای ئەمریکی، کۆدێتایەکی بۆ ڕێکخست و فڕێیاندایە زیندانەوە، وەك چۆن ئەمریکاییەکان دوای چەندەها ساڵ دانیان بەوەدا نا، کە کۆدێتاکەی هێنانەوەی شای ئێران دەزگای سیای لەپشتەوە بوو[4]

لە ئێستاشدا هەمان گەمە دێرینەکەیە ، بەڵام بە میتۆد و پلانی نوێیەوە، ئەویش تیژکردنەوەی شوناسی گروپە مەزهەبی و تایفی و نەتەوەییەکانە، و پڕکردنیانە لەنیگەرانی و بێ متمانەیی لە نێوانیاندا. کردنی شوناسە کولتوریی و ئاینیەکانە بە دیسکۆرسێکی سیاسی، بەجۆرێك دژایەتی یەکتر بکەن، چونکە نیو لیبرالیزم لەڕێگەی بیرمەندە ساختەکانیانەوە لەو بڕوایەدان؛ کە کولتورەکان لەدژی یەکتر لەزۆرانبازیدان. وەك چۆن چەمکی (ململانێیی شارستانیەکان) ی هێنایە ئاراوە، کە لەڕاستیدا قسەیەکی بێمانا نەبێت، هیچیتر نییە. چونکە شارستانیەتیەکان یەکتری تەواو دەکەن، کولتورەکان یەکتری تەواو دەکەن، موزیکی میللەتان یەکتری تەواو دەکەن. کولتوری خواردن و بازرگانی و پیشەی دەستی ژیانی شارستانی نەك لەزۆرانبازیدا نین، بەڵکو بەبێ یەکتری و لەگەڵ یەکتردا نەبێت توانای بەردەوامیان نییە. بەڵام ئەوە ئەمریکانیزمە لە دوورگەیەکی دوورەوە دێت و دەیەوێت کولتورەکان بکاتە دژودرنج لەیەکتری و سیاسەتی دژایەتی کولتورەکان و دژایەتی شوناسی نەتەوەیی لەناوچەکەدا پیادە دەکەن.

گرینگۆکان لەڕێگەی سیاسیەکانی ناو حزبە لۆکالی و ڕێکخراو و بەناو کەسایەتی و بەناو ڕاوێژکارەکانەوە دێنە نێوان ئەم پارچە پارچەییە پۆست کۆلۆنیالیەوە و کاریان لەسەر دەکەن. وەك لە بەهاری عەرەبیدا بینیمان دیکتاتۆرەکان ڕۆیشتن، بەڵام بۆ نمونە (لیبیا) بۆتە چەندەها ناوچەی دژ بەیەك ، سوریا لەسەر زەوی پەرتبووە و ئێراقی دوای سەدامیش هەر بەناو یەکگرتووە و لەداهاتوودا ئێران و تورکیاش یەکگرتوویی بەزەبریان هەڵدەوەشێتەوە. بەمەش گروپ و نەتەوەکانی ناوچەکە چۆن پێشتر لەقەیرانی خوێناویدا بوون، ئاوەها دیسانەوە لە مۆدێلی تازەی نیولیبرالیزمدا دەکەونە ناو قەیرانی خوێناوی نوێوە.

لەناو ئەم فەوزای ئێستای ناوچەکەدا، فیگورێکی پۆست مۆدێرن و ئەمریکانی وەك (مەلیك سەلمان) ی گەنج لە سعودیە لەناو خانەوادەی (ئال – سعود) پەیدا دەبێت و هەژموونی ترادیتسیۆنی نەوەی کۆن ڕادەماڵێت. بەڵام دەبێت تێبینی ئەوە بکەین ڕاستە بە پۆپۆلیستی و هەرای مۆدێرنبوون و عەلمانیبوون دەستپێکرد، بەڵام بەگۆڕانکاری کەم و تەنها لەفۆرمدا نیشتێتەوە، چونکە هێشتا سەربڕین و دەست بڕین و فڕاندن و ئازادی بیروڕا وەك خۆیەتی. بێگومان ئەمریکانیزم لەوەش زیاتر ڕێگە نادات (بنەما وەهابیەکانی) ئەم ڕژێمە بگۆڕدرێت کە بێگومان خزمەت بە سیاسەتی نیو لیبرالیزم دەکات لەناوچەکەدا، بەمانای ئەوەندە دەگۆڕێن کە تەنها بەشی نەشتەرگەری جوانی ستایل ئەمریکایی بکات.

بەمشێوەیە نەریتە کۆنەکانی عەرەبایەتی و کوردایەتی و ئیسلامەتی و شۆڕشگێڕی تەقلیدی دەگۆڕدرێت بە فۆرمێکی تر کە لەگەڵ ئەمریکانیزم و شێوەکانی سیاسەتدا بگونجێت. ئاوەها لەم شێ و نمایشە ئەمریکانیەدا، فیگوری سیاسی لەناوچەکەدا وەك (سوپەر ستار) یان لێ دێت چۆن لەپڕ بەناوبانگ دەبن ئاوەهاش لەپڕ دەبن بەهەڵم و هیچ بەجێناهێڵن. وەك هەمبەگەری مەگدۆنالزیان لێ دێت تەنها تامی هامبەرگەری ڕاستەقینە دەدات و تامەکەی وەهمیە و تێربوونیش تەنها بۆ کاتێکی کورتە. ئاوەها سیاسی ئەم ناوچانە، دەبنە کرێکارە هەرزانەکانی ناو مەتبەخی ماگدۆنالزی نیولیبرال، بێ مێژوو و بێ بەها، چۆن پەیدا دەبن ئاوەها وندەبن.

میتۆدی نوێی ئەمریکانیزم و لیبرالیزمی نوێی ئەم مەتبەخی مەگدۆنالزە لەڕێگەی سەفیرەکانیان و ڕاپۆرتنوسەکانیانەوە، حکومەت و حزب و کەسەکان دەجوڵێنن، پۆپۆلیزم و ئیسلامیزم و مەزهەبیەت تیژدەکەنەوە، گەندەڵەکان بەبەرگی تەکنۆقرات و بەشێوازی یاسایکردنی گەندەڵی جارێکتر نمایشدەکەنەوە. ئاوەها لەم کەرنەڤاڵە نیولیبرالیەتدا سەرمایەداری لەپڕ دەبن بەسیاسی و مەلای واعیزی سەر شاشە دەردەکەون و دەبنە ئەندام پەرلەمان و منداڵی سەکردەکانیش کە لە ئەوروپا و ئەمریکا گەورەبوون دێنەوە ناو وڵات و گەمەی خۆیان دەکەن.
لەدێر زەماندا بریتانیا وەك هێزێکی ئیمپریالی تەقیلدی، خەڵکیان دەنارده ناو شۆڕشەکان و ئەوانە دەبوون بەپاڵەوان و سەرکردە و ڕووداوەکانیان ئاڕاستەدەکرد. ئەمانە ئەم پیاوی بریتانی و هەندێك جار ئەمریکایانە دوای مردنیشیان لە یادەوەری میللەتاندا ماونەتەوە وەك شۆڕشگێڕ، بەڵام هەر کاتێك زانیوویانە خەریکە دەبن

به ڕەمزێك و نەوەی داهاتوو بۆ گەڕان بەدووی سیاسەتێكی نوێ و شوناسێكی بەكاریدێنن، ئەوا ئەرشیفەكانیان ئاشكرا كردووە. بەڵام لەم سەدەی بیست و یەكەدا و پۆست مۆدێرن و گلۆبالیزەیشنەدا چیتر ئەم مۆدێلە درێژخایەنە پێویست نەماوە. چونكە لەهەشتاكانەوە ئەمریكانیزم میتۆدی دیكەی تاقیكردۆتەوە وەك دروستكردنی ئەفغان عەرەب و قاعیدە لەڕێگەی عەبدوڵا عەزام و ئوسامە بن لادن و ئەیمەن زەواهری و موخابەراتی پاكستانەوە. بەڵام كاتێك ئەمانەیش دەبن بەگرفت، بنەمای گەمەكە دەگۆڕدرێت، ئەمریكانیزم مۆدێلی خواردنی سەفەری یان بڕێین مۆدێلی ماگدۆنالز پەیڕەو دەكات، دێت و ئیسلامیزم لەو خەتە ئیخوانییە نەریتگەراییە و عەزامی و سەیدقوتبی و حەسەن بەنیاییەی دەردهێنێت و دەیكاتە قاپی سەفەری و ماگدۆنالیزەی دەكات.

چۆن ئەمە دەكات؟ بۆ ئەوەی لەم ماگدۆنالیزەیە تێبگەین نمونەی پیاوێكی شەرمنی وەك (ئەبوبەكر بەغدادی) وەردەگرین كە ئەمریكاییەكان باش دەیانزانی ئەم پیاوە شەرمن و بێدەنگە، دەستە ڕاستی (ئەبوموسەعەب زەرقاوی) ئەمیری قاعیدە بوو لە ئێراق، كەچی لەزیندان دەیهێننە دەرەوە و دوایش دەیكەن بەسەركردەیەكی ئیسلامی جیهادی توندڕەو لە باشووری ئێراق و شتێك دادەمەزرێنێت بەناوی داعش و دژایەتی خۆی بۆ ڕێكخراوی قاعیدە ڕادەگەیەنێت. بەمەش ئەمریكانیزم وێنەی جیهادیەكان دەگۆڕێت لە جیهادیستی تەقلیدییەوە بۆ جیهادیستی ئەمریكان ستایل. بەمشێوەیە دەركەوتنی (ئەبوبەكر بەغدادی) بە كاتژمێرێكی دەستی (ئۆمێگا) ی شەش هەزار دۆلاریەوە لە مزگەوتێكی موسڵدا، و بەم ڕەمزە لایف ستایل ئەمریكانیەوە سەرەتای ستایلێكی نوێ و بۆ پەردەی لەناو ڕەوتە جیهادییە نوێیەكاندا بانگەشە دەكات، ئەمریكانیزم دەیەوێت بەم وێنەیە، لە وێنەی پیاوە كۆنەكەی خۆی (بن لادن) ڕزگاری بێت.

ڕاستە خانەوادەی (بن لادن) لەگەڵ خانەوادەی (جۆرج دەبلیو بوش) لە بازرگانی نەوتدا شەریك بوون، بەڵام كاتێك پیاوە ئیسلامییە، سعودیە ئەفغان عەرەبە دروستكراوەكەی سیای ئەمریكی هەڵدەگەڕێتەوە لە ئەمریكا و لەسەر شاشەكان دەردەكەوێت، ئەو بە جلێكی سادەو كڵاشنكۆفێكی شان و دەوو دەستی سادەوە دەردەكەوێت. ئەم وێنەیە وێنەی (ئوسامە بن لادن) ی ملیۆنەرە كە نایەوێت وەك ملیۆنەرێك دەربكەوێت، كەچی ئەبوبەكری بەغدادی لەڕەچەڵەكدا هەژار دێت و ئەم نەریتە جیهادییە ئایدیۆلۆژییە خاكییە دەگۆڕێت بە پیاوێكی هەژار كە وەك (بیزنس مان) بە كاتژمێری ئۆمێگای شەش هەزار دۆلاریەوە و

دونیایەك بۆدی گاردەوە لەمزگەوتێك دەردەکەوێت. جلەکانی گرانبەها و گرتەی کامێراکەی لەکامێرا هەرە بەرزە (Full HD) و نەك کڵاشینکۆفی خۆی پێ نییە، بەڵکو لەجیاتی کڵاشینکۆف زوو زوو بەمەبەستەوە کاتژمێرەکەی دەردەخات. بەمەرجێك (ئوسامە بن لادن) هەمیشە کڵاشینکۆفەکەی وەها دادەنا کە بەرچاو بێت.

ئاوەها وێنەکانی ئەمریکانیزم دەبینین لەنێوان دووپیاوی سیای ئەمریکدا، دوو وێنەی شۆی ئەمریکی جیاوازمان نیشاندەدەن؛ ئەوەی هەشتاکانی سەدەی بیست و ئەوەی دووهەزار و چواردەی سەدەی بیست و یەك. وێنەی شۆڕشگێڕی تەقیلدی و شۆڕشگێڕی سەفەری، سمبولی ئەویان کڵاشینکۆفە و ئەویتریان کاتژمێری ئۆمیگای شەش هەزار دۆلاری. بەم شێوەیە بەغدادی سەرەتای ئێرایەکی دیکەی ئەمریکانیزمی لەناو ڕەوتە جیهادیەکاندا بانگەشەکرد. بەو کاتژمێرە ئۆمیگا و گرتە ڤیدۆییەکی های کوالێتیەوە لەموسڵ، سەرەتای گۆڕانی گەمەکە لەئاسۆگەدا دەرکەوت. بەجۆرێك، کە قاعیدەی (ئەیمەن زەواهیری) لەدژی ئەم وێنە نوێیەی ڕەوتە جیهادیهی ئێراق بوون، چونکە ئەوان وەك فیگوری دروستکراوی سیای ئەمریکی و درێژبوونەوەی ئەفغان عەرەب، هەستیانکرد چیتر بەکەڵکی ئەم سەردەمە نەماون و بەسەرچوون…

ئاوەها داعش وەك سوپەرستار وەها بوون چۆن پەیدابوون ئاوەها ڕۆیشتن، بەمەرجێك قاعیدە سەر بە نەوە نەریتگەرایيە ئیسلامیزمەکە بوو، بەڵام دەبێت ئەوەش بڵێین، سەرەڕای لاوازبوونی وزەی عەسکەری قاعیدە، هێشتا ڕەگە مێژوویی و ئایدۆلۆژیەکەی کاردەکات و تەنها خواوەندەکان دەزانن ئەمریکا بۆ کەی هەڵیگرتوون! داعش بەپێچەوانەوە مۆدێلە مەگدۆنالزەکەی ئیسلامی سیاسی بوو، زۆر زوو سەرف بوو.

بۆئەوەی زیاتر لە مۆدێلی ئەمریکانیزم و گەمەکەی تێبگەین لەناوچەکەدا لە نمونەی داعش دەرناچین و ئاوڕێك دەدینەوە، بەوەی چۆن لەماوەی چوار ڕۆژدا، بەمانای لە ٦ حوزەیران تاوەکو ١٠ ی حوزەیران (یونیو) ٢٠١٤ داعش شاری موسڵیان داگیرکرد. پرسیارەکە تاوەکو ئەمڕۆ ئەوەیە؛ چۆن ئەم هەموو سوپایە بەرامبەر چەند کڵاشنیکۆف بەشانێك هەڵاتن؟! بەڵام دەرئەنجامەکان دیاربوو، بەوەی ئەم داگیرکردن و کشانەوە بەپەلەیە لە موسڵ، وڵاتانی کەنداو و تورکیا و ئێرانیشی هەژاند. ئیدی هەزارەها گرێبەستی کڕینی چەك لەگەڵ ئەمریکا و هاوپەیمانەکانی ئیمزاکرا و چەکی ئەمریکی کە ئێستا بەکەڵکی ئەمریکایەکان نەماون و سەد قات لەوە نوێتریان هەیە، ناوچەکەی تەنیوەتەوە. ئەمریکا وەك ئەو تلیاك فرۆشە وایە

کەسەرەتا تلیاکت بە خۆڕایی دەداتێ بەڵام کە موعتاد بوویت بەگران و سەد قات پێتدەفرۆشێتەوە…بەمجۆرە چەکی ئەمریکی لەڕێگەی تورکیا و قەتەرەوە لەسەرێکەوە درا بەداعش، لەسەرێکی ترەوە بە کورد و سوپای ئێراقی.

بەمجۆرە لەترسی بڵاوبوونەوەی چەکی ئەمریکی لەناوچەکە، دەوڵەتانی کەنداو و تورکیاش بۆ ڕاگرتنی هاوسەنگی سەربازی خۆیان، وورده وورده کەوتنە کڕینی چەکی نوێی ئەمریکی. بەمجۆرە دەخیلەکان بەتاڵدەبوونەوە، بەتایبەت تورکیا کەوتە تەڵەی ئەو فێڵبیایەی، کە کورد چەکی ئەمریکی بەدەستە و دەخیلەکەی لەجەنگ و سوپادا ڕۆژ بەڕۆژ بەتاڵ و بەتاڵتر دەبێتەوە. ئێستاش لەلایەك ئەمریکا گەمارۆی ئابووری خستۆتە سەر تورکیا و لەلایەکیش سوستێمی بەرگری ڕۆکێتی لە کەنداو کشاندۆتەوە، بەمانای گەمارۆی سەربازی خستۆتە سەر کەنداو وبەئاشکرا داوای پارە دەکەن و تورکیاش لەبەردەم نابووتبوونەدایە، بەمجۆرە ئەمریکا بەری داگیرکردنی موسڵ بەهێواشی و لەسەرخۆ دەچنێتەوە.

دەبێت هەمیشە ئەوەمان لەبەرچاو بێت، بەتایبەت بۆ ئەو بزواتە سیاسیە لۆکالانەی دژی گەندەڵی کاردەکەن، کە ئەمریکا و ئەمریکانیزم هەرگیز دژی گەندەڵی و گەندەڵکاران نین، بەڵکو ئەوانە بۆ سیاسەتی نیولیبرالیزم وەك ئەو مریشکە وەهان کە هێلکەی ئاڵتونیان بۆ دەکەن و هەمیشە داڵدە و پشتگیریان دەکەن. بچوکترین نمونە؛ هەر لە ئێراقدا و تەنانەت پێش شەڕی داعش وەزیری بەرگری ئێراقی پێشوو (عبد القادر العبيدي) ، بەپێی لێدوانی ئەندام پەڕلەمانی پێشووی ئێراق (هاشم الدراجی) کە لە لیژنەی پەڕلەمانی بەدواداچووندا بووە دەڵێت؛ جەنابی وەزیر (دە ملیار دۆلار) ی بۆ چەند گرێبەستێك ئیمزا کردووە کە لەبنەڕەتدا شتومەکە سەربازییەکان هەندێکیان نرخیان چل هەزار دۆلارە بەقازانجەوە، کەچی ملیۆنەها دۆلاری بۆ سەرفکراوە! یەك فڕۆکەی جەنگی نرخی دووسەد هەزار دۆلار بووە، کەچی جەنابی وەزیر بەدوانزە ملیۆن دۆلار کڕیویەتی! دوایش جەنابی وەزیر سەفەر دەکات بۆ ئەمریکا و لەپڕ ووندەبێت. دوایی دەردەکەوێت کە لە ئەمریکا پاڵیداوەتەوە و نەشتەرگەری دەموچاوی خۆی کردووە!٤…ئاوەها بەڕێزان ئەمریکانیزم کاردەکات، دەموچاوەکان وەك وەزیری پێشووی ئێراق دەگۆڕێت! بەمشێوەیە گەندەڵی لەڕێگەی ئەمریکانیزمەوە ڕەهەندێکی گڵۆباڵ و یاسایی وەردەگرێت.

جوڵەیەکی تری ئەمریکانیزم لە کوردستانی باشوور بەمجۆرەیە، بەوەی دەیەوێت لە بەها نەریتەگەراییەکانی شۆڕشی تەقلیدیی کوردیی بدات

کە لە ناوەڕاستی پەنجاکانەوە درێژ دەبێتەوە، بەمانای دەیەوێت پیرەکانی شۆڕش فڕێبداتە دەرەوەی بازنەی دەسەڵاتەوە. بێگومان لەڕێگەی چین و توێژێکی نوێ، کە لەهەناوی هەمان چین و توێژی شۆڕشەوە لەدایکبوون. ئەمانە منداڵە ئەمریکی و لەندەنیەکانی سەرکردە زیندوو و مردووەکانی شۆڕشی کوردین.

ڕاستە ئەم منداڵانە لە دەموچاودا جیاوازن، لەبەرگ و زمانزانین و ستایلی ژیانی ڕۆژئاوایدا جیاوازان، بەڵام لە جەوهەردا کوتومت کۆپی نەوەی پێش خۆیانن. لەسەر بنەمای ئەم کۆنسێپتە ئەمریکانییەی سەرەتاکانی گۆڕانکاری لە هەرێمی کوردستاندا لە ئاسۆگەدا خۆی دەرخستووە؛ ئەویش لەڕێگەی ڕاماڵینی نەوەی کۆنی شۆڕشە کە لە دەسەڵاتدان، بەنەوەی تازەی مۆدێرنی لەدایکبووی هەمان نەوە، بەڵام سەد دەر سەد پڕۆ ئەمریکایی.

ئاوەها چ لە زۆنی زەرد و لە زۆنی سەوز و مۆر، لەڕێگەی پشتگیرکردنی هەژموونی ئەمریکانیزم لە ناو حزب و بزواتەکاندا، ئەم چینە و توێژە پیرانەی شۆڕشی کوردی تەقلیدی، لەڕێگەی منداڵە ئەمریکی و لەندەنیەکانەوە ڕادەماڵرێن و پێگەی سەرۆك و جێگری سکرتێری گشتی و ڕێکخەری گشتی گەر لانەبرێن ئەوا تەواو کاڵدەبنەوە و ڕەمزی دەکرێن. تەنانەت لەناو کۆنزەرڤاتیڤترین حزبی کوردی وێنەی سەرۆك تەواو کاڵدەبێتەوە بە هەژموونی نەوەیەکی ئەمریکی و پڕۆ ئەمریکیەکەی. لە ناو سۆسیال دیموکراتی کوردیدا ئەو نەوەیەی لە لەندەن گەورە بوون، هەمان ئەرك جێبەجێدەکەن و سیاسەتی ماگدۆنالیزەکردنی یەکێتی ووردەووردە دەستیپێکردووە. لەناو گۆڕانیشدا منداڵە لەندەنیەکان دەمێکە هەموو سامانی گۆڕانیان بەتاپۆی ڕەش لەبندەستدایە و بەو ئاڕاستەیە کاردەکەن، کە نەوە کۆنەکەی باوکیان دەربکەن. تەنانەت کە وەفدە ئەمریکی بێگانەکان دێن، سەرەتا لەگەڵ ئەم دوو منداڵە لەندەنیەدا کۆدەبنەوە، وەك چۆن لەناو یەکێتیشدا هەمان چیرۆکە. لە پارتیشدا بەهەمان شێوەیە.

لەکۆتایدا، من وای بۆ دەچم ساڵی داهاتوو، ساڵی کۆنگرە حزبیەکان بێت، تێدا نەوەی کۆن، چ لەناو پارتی و چ لەناو گۆڕان و چ لەناو یەکێتیدا ماڵئاوایی بکەن. بەمەش سەردەم و ئێرایەك کۆتایی پێدێت. لەژێر ئەم چەترەدا دەموچاوی بیزنسمانی سیاسی نیو لیبرالی نوێ، وەك چۆن لە سەرێکی نەوەی نوێدا بەرجەستەیە، لەدایکدەبن و لەژێر چەتری منداڵە لەندەنیەکاندا کەشێکی نوێی سیاسی دەستپێدەکات، کە کەش و هەوای ئەمریکانیزمە لەناوچەکە.

ڕاستە هەندێك سەرمایە و پڕۆژە دەجوڵێت، بەڵام کۆی کوردستان دەبێتە پرۆژەیەك بۆ کەرتی تایبەتبوون و فرۆشتنی ئاسمان و زەوی و ئیرادە و کردنی خەڵکی کوردستان بە کۆیلەی کارگەیەکی گەورە و کرێچی و پاسەوانی چینێکی نوێیی سەرمایەداری وەحشی ڕۆژهەڵاتی. بۆ ئەمەش سیاسەت لەیەکەم هەنگاودا بە ئاڕاستەی (ماگدۆنالیزەکردنی کوردبوون) هەنگاو دەنێت. بەمانای بەشمەکخۆرکردنی شوناس و کولتور و بەها کوردیی و دیموکراتی و ئازادییەکانە. بە بێ بەهاکردنی زمان و ئەدەب و هونەری کوردی و شوناسی کوردبوون و توانەی لەئێراقبووندا دەستپێدەکات.

بەمجۆرە ئەمریکانیزم گەمە نوێیەکەی خۆی دەکات، ئەویش فڕێدانی قەیرانێکی دیکەی ترسناکە بۆ ناو شوناسە نەتەوەیی و کولتوریی و کۆمەڵایەتییەکانمان. ئەمریکانیزم شۆی دەوێت، کۆنەقاڵی خۆی دەوێت، هەربۆیە ئێرای ئەمریکانیزم لەڕێگەی منداڵە لەندەنی و ئەمریکانییەکانی نەوەی سەرۆك و سەرکردەکان دەستپێدەکات و شۆیە هەرزانەکەی ماگدۆنالیزەبوونی کوردبوون وەك ئەنفالێکی ڕۆحی بەرۆکمان پێدەگرێت.

پەراوێزەکان؛

١. One Hundred Years of Solitude – Chapter 12*

٢. بۆ زیاتر دەربارەی پشتگیری سیای ئەمریکی لە سەدام لە ١٩٦٣ فەرموون لەگەڵ ئەم ڕاپۆرتەی ئیندیپێندێنتی بریتانی؛
https://www.independent.co.uk/news/world/revealed-how-the-west-set-saddam-on-the-bloody-road-to-power-1258618.html

هەروەها؛ چۆن سیای ئەمریکی سەدامی خستە ناو دەسەڵاتەوە – هارتفۆرد ئەرشیف؛
http://www.hartford-hwp.com/archives/51/217.html

هەروەها ئەم لینکە؛ پێگەی هەواڵە مێژووییەکان –
https://historynewsnetwork.org/article/1066

٣. دەربارەی دانپێدانانی سیای ئەمریکی کە لەپشت کۆدێتاکەی ١٩٥٣ ئێرانەوە بوون فەرموون لەگەڵ گاردیان؛
https://www.theguardian.com/world/2013/aug/19/cia-admits-role-

1953-iranian-coup

٤. . https://www.milletpress.com/Detail.aspx?Jiamre=75761&T.
چەند ڕۆژنامەیەکی دیکە کەباسی ونبوونی (عەبدولقادر عوبیدی) وەزیری پێشوی بەرگری ئێراق دەکەن لە ئەمریکا
ڕۆژنامەی (الوطن)؛ https://www.alwatanvoice.com/arabic/news/2012/08/18/309555.html
ڕۆژنامەی (الحیاه)؛ http://www.alhayat.com/article/1555176

ئەمبابەتە لە کولتور مەگەزین بڵاوبۆتەوە؛ http://cultureproject.org.uk/kurdish/

شەڕی خێڵە مارکسیەکان، ئەگەری خاڵێکی دیکەی سفر لەبەردەم یەکێتیدا … ئیسماعیل حەمەئەمین

لەمانگی یانواری ئەمساڵدا، فەیلەسوفی ئەڵمانی (پیتەر سلۆتەردایك) گوتارێکی گرنگی دەربارەی دونیای ئێستا لە (ڕۆژنامەی زیورخی نوێ) لەژێر ناونیشانی (ئایا خێڵەکان دەگەڕێنەوە؟) بڵاوکردەوە. لە کاتی خوێندەوەی ئەو گوتارە فیکرییەی (سلۆتەردایك) مانشێتێکی زۆر سەیرم بیرکەوتەوە کە لە هەشتاکاندا جێگەی سەرنجم بوو، ئەویش مانشێتی گۆڤاری (الیوم السابع – ڕۆژی حەوتەم) بوو لەژێر ناوی (شەڕی خێڵە مارکسیەکان – حرب القبائل المارکسیه)، کەبانگەشەی هەڵوەشاندنەوەی یەکەمین دەوڵەتی سۆسیالستی یەمەنی باشووری کرد. دەوڵەتێکی مارکسی کە بۆیەکەمجار بوو لەناو دونیای عەرەبیدا دابمەزرێت، سەیریش لەوەدا بوو یەکەمین دەوڵەتی سۆسیالستی بوو کە خاوەنی تاکە ئاینی ڕەسمی بێت، کەئاینی ئیسلام بوو. بەمشێوەیە لەهەشتاکانی سەدەی بیستدا بەتایبەت لەساڵی ١٩٨٦ دەوڵەتی مارکسی یەمەنی باشوور یان یەمەنی سۆسیالستی (جمهوریة الیمن الدیمقراطیة الشعبیة) دەڕووخێت.

ڕووداووی هەڵوەشاندنەوەی یەمەنی باشووری سۆسیالستی بەمجۆرە بوو؛

لە بەیانی سیانزەی یانوار ١٩٨٦ (کانونی دووهەم) لەکۆبوونەوەی مەکتەبی سیاسی حزبی سۆسیالستی یەمەنی، لەکۆبوونەوەیەکی داخراودا، کێشە دەکەوێتە نێوان (عەلی ناسر موحەمەد)ی سەرۆك کۆمارلەگەڵ هەردووك ئەمین عامی حزبی سۆسیالستی (ئەحمەد زەعتەر)و سکرتێری پێشووی حزب (عەبدولفەتاح ئیسماعیل). ئەم دووباڵەی حزبی سۆسیالستی لە کۆبوونەوەکەی مەکتەبی سیاسیدا یەکتری بەوە تۆمەتباردەکەن، کە لە ڕێبازی سۆسیالستی حزب لایانداوە. سێ سەرکردەکە دەمانچە لەیەکتری هەڵدەکێشن و پاشان پاسەوانەکانیان و دوایش لەدەرەوەی بینای سەرۆکایەتی ئەفسەرەکانی سەر بەسەرکردەکان تەقە لەیەکتری دەکەن. ئاوەها هەر لەوێدا (ئەحمەد زەعتەر) دەکوژرێت، (عەلی ناسر موحەمەد) هەڵدێت و (عەبدولفتاح ئیسماعیل) بۆ دواجار بەبریندار دەبینیرێت لەماڵەکەی خۆیدا و دوایی گوایە دەکوژرێت، بەڵام تائەمڕۆش ونە، گوایە لاشەکەی لەناو ئۆتۆمبێلەکەیدا سووتاوە.

ئاوەها گرفتی باڵە مارکسیەکان، و شۆڕشگێڕە خەیاڵزەدەکان بە فراوانکردنی خێڵێکی نوێی سۆسیالستیەوە لەناو شەڕی خێڵە کۆمەڵایەتیەکاندا دەتوێتەوە. وەك چۆن دڵۆپە مەرەکەب لەناو تەشتە ئاوێکی ڕووند بڵاوبێتەوە، ئاوەها کێشەکە بڵاودەبێتەوە، لەگەڵیشیدا کۆی کۆمەڵگەی باشووری یەمەن چەك لەیەکتری ڕادەکێشن و خەیاڵی سوسیالزم و شەڕی خێڵەکان تێکەڵی بەیەکتری دەبن.

لێرەوە من تێبینی دەکەم بۆ یەکمجارە بەرئەوە بکەوین کەپێکهاتەی (خێڵی کۆمەڵایەتی) ڕاستەقینە لەگەڵ خێڵی خەیاڵبێکراوی (سۆسیالستی) یەکبگرێتەوە، بەوەی هەردوو خێڵەکە، خێڵە ئایدیۆلۆژیستە کەی، ڕۆمانسیە شۆڕشگێڕەکە، لەگەڵ خێڵە ڕاستەقینە کمەڵایەتیەکەدا بتوێنەوە و مێژووی سۆسیالستی لەیەمەنی سۆسیالستیدا وەك (داڕمانێك بەرەو پێشەوە) بەرن و بەرەو (خاڵی سفر – Streben nach Null Punkt) بۆ کۆتایی بە قۆناغێکی مێژوویی بهێنن و لەناوبچن.

سلۆتەردایك لەکتێبە گرنگەکەیدا (منداڵە ترسناکەکانی نوێکات) لەڕووداوە مێژوویەکانی مۆدێرنەدا ئاماژە بەدوو خاڵ دەدات؛ یەکەمیان خاڵی سفری مێژوو و دووهەم ڕووخانە بەرەو پێشەوە…لە دەلاقە مێژوویەکاندا ئەکتەرە مێژوویەکان بەخۆیان و خەونەکانیانەوە دەگەنە بارێکی خاڵی سفر، بەمانای بەرەو خاڵی سفری مێژوویی هەنگاو دەنێن و لەوێوە کۆی خەون ومێژووی پرۆژەکەیان بەرەو داڕمان دەبەن. لەو وەهمەدا دەژین کە لە پێشکەوتندان، بەڵام

ئەمە لەڕاستیدا ئەمە داڕمانە و پێشدەکەوێت، بەمانای پێشڕەوی دەکات بەرەو داڕمان بۆ پێشەوە، وەك بینایەکی کۆن بەرەو پێشەوە دەڕووخێت.

کەشۆڕشی فەڕەنسی ڕوودەدات (ڕۆپسپێر) و (یاکوبینەکان) بڕیاردەدەن نەیارانی شۆڕشی فەڕەنسی لەناوبەرن، ڕۆپسپێر ڕۆژانە لەپاریس فەرمانی سەرپەڕاندنی سەدەها دەردەکات. ڕاستە شۆڕش دەپارێزێت لەنەیارانی، بەڵام نازانێت کەبەرەو پێشەوە دەڕووخێت. دەرئەنجام هەم خۆشی سەری دەپەڕێنرێت و هەم ناپلیۆن لەم خاڵی سفرەوە فەڕەنسا بەرەو پێشەوە دەبات، بەڵام بەرەو سفر و خاڵی سفرێکی تری مێژوو هەنگاو دەنێت.

لینین کە لە هەژدەی ئۆکتۆبەردا بڕیاڕدەدات کۆی خێزانی قەیسەری ڕووسیا بکوژرێن و گۆڕغەریب بکرێن، یەکەمین خاڵی سفر و داڕمانی مۆڕاڵی لەو بڕیاڕەوە دەستپێدەکات، کەستالینزم بەرهەمدێنێت و کۆی سۆڤیەت دوای ئەو بڕیئرە پێشدەکەوێت، بەڵام وەك داڕمانێك بەرەو پێشەوە، پێشکەوتنێك بەرەو ڕووخان، بەمانای هەنگاو بەهە‌نگاو بەرەو پێشەوە دەڕووخێت.

لەچوارچێوەی خێڵە نوێیەکانی ناو یەکێتی نیشتمانی، خێڵە نوێیەکان خەونی خۆیان بەدەسەڵاتەوە دەبینن. ڕاستە خێڵە کۆنەکان لەدوای کۆچی (مام جەلال) خەون بەپێشکەوتن و هەستانەوەی یەکێتیەوە دەبینین، بەڵام نازانن لەم شەڕی خێڵەکایەتیە سیاسیەدا، یەکێتی بەرەو ڕووخانێك هەنگاودەنێت، کە ڕووخانە بەرەو پێشەوە. هەروەها منداڵە مۆدێرنەکانی ناو یەکێتی کە بەشێکن لەو خێڵە نوێیانەی لەناو یەکێتیدا دروستبوون. ئەوان لەوەهمی ئەوەدا دەژین، کە لەکۆنگرەدا پێشدەکەون و یەکێتی لەژێر ڕابەرایەتی ئەوانەدا بەرەو پێشەوە دەچێت، بەڵام لەڕاستیدا ئەوەیان لەبیرکردووە کە لە (شازدەی ئۆکتۆبەر) دا یەکێتیان بەرەو داڕمانێکی مۆڕاڵی گەورە برد و تەواوی مێژوویی یەکێتیان لەپێش هەموو شتێکدا لەناو یادەوەری یەکێتی خۆیدا سفر کردەوە، ئەوسا لەناو مێژووی گشتیدا…لەڕاستیدا منداڵە ترسناکەکانی مۆدێرنەی ناو یەکێتی هیچی تریان نەکرد، جگە لەوەی پڕۆسەی ڕەوتکردن بەرەو پێشەوە و خاڵی سفری خێڵە دێرینەکانی ناو یەکێتیان خێراتر کرد، چونکە بڕێك خاو بەرەو (داڕمان بەرەو پێشەوە) هەنگاویان دەنا. هەر بۆیە کۆنگرەی داهاتوو هیچیتر نییە جگە لە خێراکردنی هەنگاوی خێڵە نوێیەکان نەبێت، بۆئەوەی زووتر بەرەو خاڵێکی دیکەی سفر هەنگاوبنێن. شەڕی خێڵەکانیش وەك شەڕی خێڵە مارکسیەکانی یەمەنی باشووری هەشتاکان، ئەگەرێکی ترە، چونکە

تیرەیەکی دیکە وەك خێڵێکی تازە هەشتا نیوەی لەشی ناو یەکێتیدایە و نیوەکەی تری لەناو بەرەکەی دکتۆر بەرهەم بەدکتۆر خۆشیەوە. لێرەوە خێڵە نوێیەکانی ناو یەکێتی پڕۆسەکە خێراتر دەکەن.

تەواو

ئەقڵی گاڵتەجاڕی کوردی و دۆنکیشۆتەکانی سەربەخۆیی … ئیسماعیل حەمەئەمین

بەراییەکی تێوری

(ئەقڵی گاڵتەجاڕی – سینیزم Zynismus) وەك چەمك لەفەیلەسوفی ئەڵمانیەوە (پیتەر سلۆتەردایك) وەریدەگرم، بەسادەیی قسەی لەسەر دەکەم، بەوەی فیگوری مۆدێرن و ڕۆشنگەر، لەبانگەشەدا شتێکە و لەئەکت وکردەدا شتێکی دیکە دەکات.
بەگشتی ئەقڵی گاڵتەجاڕی die zynische Vernunft – یان cynical reason – لەهەموو ڕووداوە مێژووییەکاندا، لەجوڵە کۆمەڵایەتی و لەناو نوسەران و بیرمەنداندا، لێرەو لەوێ دەردەکەوێت، بەوەی نمایشی شتێکە و جەوهەری خۆیشی شتێکی ترە. سلۆتەردایك لە کتێبە بەناوبانگەکەیدا (ڕەخنەی ئەقڵی گاڵتەجاڕی – ١٩٨٣) بانگەشەی کۆتایی ئەو ئایدیا گەورانە دەکات کەدەیانویست دونیا بگۆڕن، هەر لەڕۆشنگەرییەوە بیگرە تاوەکو دەگاتە مارکسیزم. لەهەموویاندا ئەقڵی گاڵتەجاڕی مۆتیڤ و پشتە وێنەی نادیار بووە و ئەکت و ئایدیا و جوڵە مێژوویی و کۆمەڵایەتیەکانی جوڵاندووە. هەمیشە لەپشت گوتارەوە discurs سلۆتەردایك لە دووتوێی ٩٥٤ لاپەڕەدا ڕۆشنگەری و فرۆیدیزم و مارکسیزم و مێژووی سیاسی ئەوروپا خستۆتەڕ بەردەم فاکتە مێژووییەکانەوە و لێرەوە کۆتایی درێگەورەکان لەناو ئەقڵی گاڵتەجاڕیدا پشتە وێنەی نمایشە گەورەکانی ئایدیاکانە.

بەگشتی (سینیست – یاخود گاڵتەجاڕ) ئەو کەسەیە، ئەو فیگورەیە، کەلەناو ئایدیا و جوڵە مێژووییەکاندا نیەتە ڕاستەقینەکانی خۆی

دەشارێتەوە، لەهەندێك ئەكتدا، جوڵەدا، كردەدا، بەشێك لەم جەوهەرە ئاشكرادەبێت، لەهەندێك پێچ و هەڵسوكەوت و لێدوان و كردەی مێژوویدا (خودە ڕاستەقینەكە) ی ئاشكرادەبێت. بەڵام ئەم فیگورە زیرەكە smart ڕۆشنگە بووە بە هۆشمەندیەكی ڕۆشنگەرانەی ساختەوە – das aufgeklrte falsches Bewutsein – بەردەوام گەمە دەكات و خاوەن ماسكێكی توندە، بەجۆرێك ئەوەندە چۆتە ناو پێستی دەموچاویەوە، كە جوداكردنەوەی لەدەموچاوە ڕاستەقینەكەی كار و ئۆپۆزیسیۆنبوونێكی كولتوری و ئەزموونی زۆری دەوێت.
لێرەوە ئەقڵی گاڵتەجاڕی پشتە وێنە و مێتیقەكانی مێژوو و دیسكۆرس نیشاندەدات نەك تەنها دیسكۆرس Diskurs بەڕووتی خۆی. بەدیوێكی تردا، قسەكردن لەسەر ئەم ئەقڵە گاڵتەجاڕیە، هەوڵدانە بۆ دۆزینەوەی ئەم (خودە گاڵتەجاڕە) – ئەم (سوبێكتە سینیستە) لەكۆنتێكستە جیاوازەكانیدا. خوێنەری ئازیز دەتوانێت بگەڕێتەوە بۆ سێینە كتێبی (سلۆتەردایك لەنێزیكەوە*(– بەشی ئەقڵی گاڵتەجاڕی) لەوێ، بەدرێژایی لەچەندەها كۆنتێكستدا باسمان لێوەی كردووە.

ئەقڵی گاڵتەجاڕی كوری و فیگوری دۆنكیخۆتە دەلامانجا

ئەم نوسینە هەوڵدانە بۆ گەڕان و دۆزینەوەی فیگوری دۆنكیخۆتەیە لەناو ژینگەی سیاسی كوردیدا، هەروەها ئەوەی لەم نوسینەدا فۆكۆسی لەسەر دەكەم چۆنێتی مامەڵەی (ئەقڵی سیاسی كوردیە) لەگەڵ پرسێك كە ناوی (بەهای سەربەخۆیی) یە لەكۆنتێكستە نەتەوەییەكەیدا. لەم نوسینەدا بەدووی؛ (دووفاقیەت – هایپۆكرەسی Hypocrisy) و (سینكاڵیەت /گاڵتەجاڕی – Zynismuns) و (پۆپۆلیزمی – Populism) ئەم فیگورەدا دەگەڕێین. دەمانەوێت بزانین ئەم ئەقڵە چۆن خۆی فڕێداوەتە ناو كایەكی مێژوویەوە و چۆن مامەڵە لەتەك بەهایەكی وەك سەربەخۆیی دەكات؟ بەمانای ئەو فیگورە سیاسیانەی كە (پڕۆ سەربەخۆین) و ئەوانەی دژ یاخود (كۆنترا سەربەخۆین)، چۆن مامەڵەی سیاسی لەگەڵ گەورەیی قەبارەی ئەم پرسەدا دەكەن و چۆن توخمە سینستیە، گاڵتەجاڕیەكە لێرە و لەوێ دێتە سەر ڕووكەشی مامەڵە و هەڵسوكەوتیان؟ بێگومان دەنگدەری بەڵێ و نەخێر و بایكۆت، لەم نوسینەدا تەنها دەنگدەرن و دەرئەنجامەكان بەرچاو دەگیرێت، بەمانای ئەوەی جێگەی فۆكۆسی منە لەم نوسینەیەدا فیگورە سیاسیەكەیە، ئەكتی فیگورە سیاسیەكەیە لەناو ژینگە كۆمەڵایەتی و پرسە نەتەوەییەكەیدا.

ئەم فیگورە سیاسیەی بكەرە بەڕای من، چۆتە ناو تونێلێكەوە

کەتەنها یەك ڕێگەی چوونە دەرەوەی هەیە و توانای گەڕانەوەی نییە، و گەڕانەوەش کۆتاییە بە خەونێکی گەورە لەخودی خۆیدا وەك ئەکتەرێکی سیاسی پۆزەتیڤ، کە لێرەدا دۆنکیشۆتمان بیردەخاتەوە و کۆی گوتارەکە هەوڵدانە بۆ دۆزینەوەی ئەم فیگورە لەمێژوویی ئێستاماندا چ لەناو دەسەڵات و چ لەکایەکانی جوڵە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکانی دیکەدا.

لەڕۆمانە بەناوبانگەکەی (سێرڤانتس) بەناوی (دۆنکیخۆتە) پاڵەوانی سەرەکی ڕۆمانەکەی (دۆنکیخۆتە دەلامانجا – یان دۆنکیشۆت) ئۆرستۆکراتێکە و لەوەهمی ئەوەدا دەژی کە دونیا لەهەژدیها و هێزە شەڕانییەکان ڕزگار دەکات و دونیا چاوەڕێی سوارچاکی ئەو دەکات. ئاوەها بەخۆیی و ڕمێکی شکاو، بارگیرێکی لاتەوە گەشتەکەی دەستپێدەکات، دونیای لێ دەبێتە دونیای سەدەکانی ناوەڕاست و بەها گەورەکانی شەڕ و خێر و دڵداری پاك و جەنگە مێژوویەکان و شەڕکردن لەگەڵ ڕۆحە شەڕانییەکان و ئەژدیهاکان. دۆنکیخۆتە دالا مانج لەناو وەهمەکانی خۆیدا دەیەوێت (مێژوویەکی سوارچاکی) بۆ خۆی دروستبکات، لەدونیایەکدا دەمێکە سەردەمی سوارچاکەکان بوونی نەماوە، بەڵام دۆنکیخۆتە سوورە لەسەر مومارەسەکردنی سوارچاکی و ڕزگارکردنی دونیا لەهەژدیها و ڕۆحە شەڕانیەکان کەزۆر دەمێکە زەمەنیان بەسەر چووە. بێگومان لەدوایدا دەبێتە قەشمەری خەڵك و کەوەئاگادێتەوە دونیا ڕاستەقینە دەبینێت، ئیدی بەنائومێدی لەسەر دواپێخەف دەمرێت.

لەم ڕووبەڕووبوونەوەیەمان لەگەڵ فیگوری دۆنکیخۆتەی دالامانجا، بەریەکەوتنی دۆنکیخۆتە دەبینین لەگەڵ بەهاگەورەکان کە (ڕزگارکردنی دونیایە) لە هێزە شەڕانییەکان، بەبێئەوەی ئامرازەکانی ئەو بەگژاجوونەوەی پێ بێت. لێرەوە دەبینین ئەقڵی گاڵتەجاڕی کوردی لەچەند پێچێکدا لەگەڵ (بەهاکانی نەتەوە) دا یەکدگیردەبێت، بەبێئەوەی بەهاکانی خۆی وەك ئەکتەری سیاسی بزانێت. بەمانای بەبێئەوەی وەك کاراکتەر سەربەخۆیی لەکەسێتی سیاسی خۆیدا بوونی هەبێت، تاوەکو گوتاری سەربەخۆیی ڕابگەیەنێت و مامەڵەی لەسەر بکات. بەمەرجێك کۆی لە(سەدا نەوەد و دوو) ی کورد، بەزۆرینەی ڕەها تەعبیری لەو سەربەخۆبوونە کرد، لێرەوە (سینیزمی کوردی – ئەلی گاڵتەجاڕی کوردی) گەمەی خۆی لەگەڵ خۆیدا دەکات، بەدەستلێدان لە دوو بەهای گەورە (ڕۆحی نەتەوە) و (بەهاکانی سەربەخۆیی).

نیگەرانی سوبێکتی سیاسی لەبەرامبەر بەهاکان

ئاشکرایە کە دەوڵەت و سیاسەت و گۆڕانکارییە گەورەکان لەسەر بنچینەی (بەهاکان – Values – die Werte) دادەمەزرێن، بەمانای کاتێك بەهایەکی نوێ دێتە ئاراوە، ئیدی کەش و هەواکە دەگۆڕێت، لەوانەیە سەرکەوتنی سیاسی بەدەست نەیەت، لەوانەیە ئەکتەرە سیاسیەکان لەناوەڕاستی ڕێگە پاشگەزببنەوە، بەڵام ئیدی بەها نوێیەکە هاتۆتە ئاراوە، وورده وورده دەبێتە فاکتێکی مێژوویی کەدەبێت مامەڵەی لەگەڵدا بکرێت. لەم خاڵەوە تێدەگەین بۆچی تورکیا و ئێران و ئێراق وەك خاوەن دەوڵەت لەگەڵ نەکردنی ڕیفراندۆمدا بوون بەهەر نرخێك بێت، چونکە ئەوان دەزانن فڕێدانی بەهایەکی گەورەی وەك (سەربەخۆیی) بۆ مەیدانی پراکتیکی و (ئەقڵی گشتی) نەتەوەیەك کارێکی ترسناکە. ئەوان دەزانن چۆن دەوڵەت دروستدەبێت، سەرەتا لەسەر بنەمای بەهاکان و دوایش بەهاکان وەردەگێڕدرێتە سەر زمانی ئابووری و دامودەزگا و پەیوەندییەکان. خۆ ئەگەر دوایش سەرکردایەتیە سیاسیەکەی کورد گەمە بەدەرئەنجامەکانی ڕیفراندۆم بکات (کە ئەمە زانراوە و تاقیکراوەتەوە) ئەوا بەڵای ئەوان هەر هەڵە گەورەکەیان ئەنجامداوە؛ چونکە بەهایەکی سیاسی گەورەیان فڕێداوەتە ناو ڕۆحێکەوە کە تاوەکو ئێستا وەك (خەونی شاعیران) سەیر کراوە، بەڵام ئێستا دەبێتە ئەکتێکی سیاسی و کۆمەڵایەتی. ئەمەش هەوڵدانی یەکەمە بۆ بیناکردنی (ڕۆحی نەتەوە) کە بۆ شۆڤێنزمی ناوچەکە کارێکی ترسناکە. بێگومان گەر سەرکردایەتی ئێستای کوردی سەودای پێوە بکات، ئەوا ئەم بەڵگەنامە مێژووییە لەناو فەزای سیاسیدا ئامادەیە و وەك گوتارێك هێزە سیاسیە نوێیەکان دەتوانن بیکەن بەگوتاری خۆیان، چونکە دەنگەکان دەنگی زۆرینەی نەتەوەیەك بووە و کردوویانە بەگوتارێکی مێژوویی. ئەمە بەڵای شۆڤێنزمی تورکی و عەرەبی و فارسی ترسناکترین ئەکت بوو کە شۆڤێنزمی دەوڵەتی ناوچەکە پێی وابوو نەدەبوایە بکرایە. بەمانای دەوڵەتانی چواردەور نیگەرانی کردە مێژووییەکەن، نەك کاراکتەرە سیاسیەکانی پشت ڕیفراندۆمەکە! نیگەرانن بەوەی بەهایەك هاتۆتە ناو سایکۆلۆژیەتی میللەتانی ناوچەکە و میللەتێکی دیاریکراویش کە کوردە بەزۆرینەی ڕەها دەنگی لەسەر داوە. هەر بۆیە هەموویان بانگەشەی ئەوەدەکەن؛ کە پێویستە سەرکردایەتی سیاسی کوردی هەڵوەشاندنەوەی دەرئەنجامەکان ڕابگەیەنن و نایەنەوێت دان بەدەرئەنجامەکاندا بنێن. بەمانای نایەنەوێت لە کەش و هەوایەکی دیکەدا مامەڵە و سەوداکاری بکەن.

لەڕووی ئەقڵانیەتی پراکتیکیەوە، گەر تاوەکو 25.09.2017 سەربەخۆیی

خەونی تەنها شاعیران بووبێت، ئەوا لەدوای ئەم مێژووە خەونی لەسەدا نەوەد و دووی میللەتێکە، وەك بەڵگەنامە و مێژوو. بەمانای کردەیەکی مێژوویی ڕوویدا، لەگروپێکی بچوکەوە بۆ کۆمەڵگەیەکی فراوان. ئەمەش گەمە ترسناکەکە بوو، کە بەڕای شۆڤێنزمی ناوچەکە نەدەبوایە ئەم سەرکردایەتیە کوردییە، بەم مێژووە پڕ کێشەی دیموکراتی گەندەڵییەوە بیکردایە، ئەمە ئەکتە چاوەڕواننەکراوەکە بوو، چونکە ئەوان چاوەڕوانی ئەم ئەکتەیان لەم کاراکتەرە سیاسییە نەدەکرد.

بەدیوێکی تردا، ئەقڵی گاڵتەجاڕی کوردی لەم کردە مێژوویەدا بەرامبەر دابەشبوونی کاراکتەری خۆی بۆوە‌، بەمانای بەرامبەر دووفاقی مێژوویی خۆی دەبێتەوە، بەوەی دەیەوێت هەم قۆرخکاری سامانی میللەتی خۆی بێت و هەم گرەوی مێژوویی سەربەخۆییش بباتەوە. ئەمەش سەرسوڕمانە گەورەکەی کۆی ناوچەکە بوو، بەوەی ئەم دوو بەهایە یەکناگرنەوە. لەڕاستیشدا دەبێتە ئەو پوشەی عەرەب دەڵێت؛ پشتی حوشتر دەشکێنێت. هەر بۆیە من پێموابوو؛ کەدەنگدانی بەڵێی خەڵکی کوردستان بە سەربەخۆیی لەناوەڕۆکیدا ڕووتکردنەوەی ئەقڵی سیاسیە کوردی بوو لەبەردەم بەها گەورەکانی وەك؛ (ڕۆحی نەتەوە) (سەربەخۆیی) و (کوردبوون) (مێژووگەرایی) و (ڕیزپەڕکردنی گرێی بەخۆ کەمزانین)… بێگومان ئەم بەهایانە هەموو ماسکەکان لەناو فەزای پراکتیکیدا لێدەکاتەوە، چونکە ئەم بەها گەورانە‌ ئەکتەرە سیاسییەکان دەخاتە بەردەم لێپرساوێتیە مێژوویی و ئەخلاقیە‌کانیانەوە.

دووفاقیەتی ئەقڵی سیاسی دەسەڵات و ئۆپۆزیسیۆنی سیاسی و میدیایی

پرسی وەها گەورە مامەڵە دووفاقیەکانی دەسەڵات و ئۆپۆزیسیۆن و تەنانەت ئەقڵی کۆمەکی کوردی خستە بەردەم (خود – ناسینەوە‌) هەر لە ناسینی (گرێی خۆبەکەمزانین) بەرامبەر بێگانە، تاوەکو ناسینی ئاستی ڕاستی و درۆیی (کوردبوون) لەناوکۆمەڵگەدا. لێرەدا هەڵوێستیەك دەکەم لەبەرامبەر ئەم ڕووتکردنەوەی ئەقڵی گاڵتەجاڕی لەدوو ئەکتی سیاسیدا:

یەکەم ئەکت؛ ئۆپۆزیسیۆن – بەرەی نەخێر:

دیارە بەهایەکی وەها گەورە (سەربەخۆیی) ئەکتەرێکی سیاسی بزوتنەوەی گۆڕانی خستە بەردەم تاقیکردنەوەیەکی سەختی (ئیرادە) و (بڕیاردان) لەمەڕ ئەکتە مێژوییەکان. خستیە بەردەم ئەو

تاقیکردنەوەیەی کەچۆن توانای ئەوە نییە کارتەکانی دەستی بەرامبەرەکەی بخاتە دەستی خۆیەوە و یان چ نەبێت نەهێڵێت بەتەنێ جۆکەری سیاسی لەدەستدا بێت، بێگومان ئەم قسەیەش بۆ یەکێتی نیشتیمانیش ڕاستە بەڵام لەفۆرمێکی تردا. بزوتنەوەی گۆڕان لە دواچرکەی ئەم تاقیکردنەوەیەدا کۆی پارتەکەی کرد بە)یانەیەکی کۆمەڵایەتی(و ئەندامەکانی سەرپشك کرد بەوەی کێها ئارەزوویکرد، بەئارەزووی خۆی دەنگبدات بدات بەو هەڵبژاردەیەی (سەربەخۆیی) یان (دژە سەربەخۆیی) بێت. ئەم تاقیکردنەوەیە لەچرکە ساتێکدا کۆی پارتێکی سیاسی بەناو ئۆپۆزیسیۆنی گۆڕی بۆ یانەیەکی کۆمەڵایەتی بەوەی هەر کەسە و بەئارەزووی خۆی ئەوە بکات کەدەیەوێت، گرنگ ئەوەیە تۆ ئەندام بیت لەیانەکەدا و هیچیتر، یاخود کۆی پارتێك تاوەکو نیوەشەوی ڕیفڕاندۆم بڕیاڕە نەدات و دوایی بڕیاڕ بدات بەوەی بڕیاڕ نەدات!

لێرەوە (ناچالاکبوونی (بڕیاڕدان) مان بینی کەچۆن پارتی سیاسی دەکاتە)یانەیەکی کۆمەڵایەتی(و گوتاری سیاسی لێ دەستێنێتەوە. ئەمە زیاتر لەناو بزواتە (پشتخانە چەپەکاندا) ڕوودەدات و پارتە کۆنزەرڤاتیفەکان ناگرێتەوە. ئەم یانەیە و ئەم ئەقڵی (یانەگەرێتییە) ئاپۆڕەی بەهاوار دروستدەکات، خەریکی هاواری میدیاییە، مردنی سەرکردەکان وەك ئایکۆن دەچێتە جێگەی گوتاری سیاسی و دیسکۆرسی سیاسی و ئەکتی سیاسی. لەڕووداوەکانیشدا یانەکان هەر یانەن هەر یەکەو بەئارەزووی خۆی لێدوان دەدات و لایەنگری دەکات، بەبێئەوەی چاوەڕێی سزای حزبی بێت، چونکە گرنگترین خاڵ لەچوونە ناو یانەکانەوە ئەوەیە خاوەنی ناسنامەی یانەکە بیت و ئابوونەکەت بدەیت، ئەویتر بۆ خۆت دەمێنێتەوە.

ئەوەی جێگەی سەرنجە، بۆ یەکمجارە لەمێژووی ئێمەدا (یانەی سیاسی) جێگە بە (حزبی سیاسی) بگرێتەوە، تەنانەت بۆ هەڵبژاردنەکانی سەرۆکایەتیش یەکێتی کەسی نەبوو و گۆڕانیش چەندە هاوار دەکات دژی سەرۆك کەچی کەسی کاندید نەکرد بۆ سەرۆکایەتی و ئەندامانی یانەکەش پرسیار ناکەن بۆ ئەمە ڕوودەدات؟ چونکە (یانەی کۆمەڵایەتی) ئەرکی سیاسی و لێپرساوێتی سیاسی لەسەر شانی هەمووان لادەبات، هەر بۆیە ئەرکی یانە، کوشتنی پرسیارە لەمەڕ جەوهەری یانەکە، گرنگ بوونتە لەناو یانەکە و هیچیتر. هەر بۆیە کەس پرسیاری نەکرد بۆچی سێ ڕۆژ دوای بەسەر ماوەی خۆ کاندیکردندا بەسەرچوو، ئەوسا کاراکتەرێکی بێدەنگی خۆی خۆی نارد بۆ خۆ تۆمارکردن و ڕەتکرایەوە؟

ئاوەها ئەقڵی گاڵتەجاڕی کوردی (کڵابیزم – یانەچێتی) دەخاتە بری

(پارتی سیاسی) خاوەن دید و بڕیاڕ و ئەکتی مێژوویی. دەبێت لێرەدا ئاماژە بەئەوە بکەم کە ئەکتەرە سیاسیەکانی یەکێتی و گۆڕان کە هەڵسوڕێنەری هەردوو پارتەکەن، پاشماوەی بزوتنەوەی چەپی هەشتاکانی سەدەی بیستن لەناو کۆمەڵەی مارکسیزم لینیزمەوە پێگەیشتوون، ئەمانیش وەك هەموو بزواتە چەپەکانی دونیا بوون بە (یانەی سیاسی) کە جگە لەدروستکردنی (ڤاریتێ سوبێکت – Vérité Subjekt – خودی نمایشکار) هیچی تریان لێ بەرهەمنایەت، کۆی چەپی دونیاش ئێستا هەر خەریکی نمایشە و خودی نمایشکارە وەك ئەوەی ئەکت بکات. بەدیوێکی تردا نەخۆشی (یانە-بوونی چەپ و کۆنە چەپ) دیاردەیەکی دونیایی سەدەی بیست و یەکە و بەشێوازێکی دیکە فیگورە چەپەدێرینەکانی دونیای سێهەمی تووشکردووە، هەر بۆیە ئەکتەرەکانیان دەبینی بەردەوام لە(خود-نمایشی Vérité Subjekt) [illegible] بەردەوامدان وەك (خودێکی هەموو شت زان) و (گێڕەوەی هەموو شت زان) خۆیان نمایشدەکەن . سەیریش نییە لەناو ئەم یانە نمایشکارانەدا بێژەران و دروشمخوازەکان خۆشەویست بن. تێبینیش دەکەین ژمارەی بێژەرەکان و نمایشکارانی دەنگ گڕی ماسکولین، کەتوانای هاوار و دروشم گوتنەوەیان هەیە زۆرترین ژمارەی کورسیەکانی پەڕلەمانی کوردستان پێکبهێنن، چونکە لەیانەدا نمایش مەرجە، نەك دیسکۆرسی سیاسی. لەم خاڵەوە بەرەی نەخێر وەك دیاردەیەکی هاوتەریبی ئەم (نمایشکارییە) دروستبووە و لەناو هەنای میدیاوە خۆی دەهاوێتە ناو فەزا سیاسیەکەوە.

بەرەکەی دیکە (بەرەی نەخێر) ڕوونترە لە هەڵوێست و تەعبیرکردن لەئیرادە و شەڕی خۆی کردووە و لەسەدا حەوتی زیاتر بەدەستهێناوە. ئەقڵی گاڵتەجاڕی لەم گوتارەدا پۆپۆلیزمە بەهەموو فۆرمە دووفاقیەکەیەوە، لەوەدا تەعبیر لەخۆی دەکات کە هێزی پشتەوەی ئەم بەرەیە پرۆدێکتی گەندەڵیە و مومارەسەی دژە گەندەڵی دەکات، دژە سەربەخۆییە بەڵام گوتارێکی دژە گەندەڵیەکەوە کە خاوەنی هیچ مێژوویەکی ئۆپۆزیسیۆن بوون نییە. لەسەر گریمانەیەکی پۆپۆلیستی سادە وەستاوە بەوەی؛ مادام دەسەڵات ئەم ئەکتەی گرتۆتە دەست، ئیدی دەبێت ئێمە دژی بین، چونکە دەسەڵاتێکە گەندەڵی هەیە و لەزۆر ئەکتدا نادیموکراتە! ئەم (ئەقڵە پۆپۆلیزمە) سەیری دەستەکانی خۆی ناکات کە دەستێکی دروستکراوی گەندەڵیە لەفۆرمێکی تردا بۆ کاپیتالێکی تر خۆی ڕاپسکاندووە. ئەم ئەقڵە لەبەر بەرەژوەندی بێت یان بەشێکی بچوکیان بەبڕوای خۆیان بێت، مەلەفەکانی سەربەخۆیی و دۆسیەکانی گەندەڵی و ئازادیان تێکەڵکردووە، بەڵام وەك هەموو تەوژمێکی پۆپۆلیزمی نوێ لەدونیادا بەدەستی ئەنقەست هۆشیارییەکی

ساختە دروستدەکات، لەسەر بنەمای زۆر سادە کار دەکات، بۆ نمونە پۆپۆلیزمی (ناسیونال – سۆسیالزم \نازیەت) لەدوای جەنگی جیهانی یەکەم کێی دۆڕاندنی جەنگ و باجی گەورەی دۆڕاندنیان نەخستە سەر گەندەڵی حوکمی پرۆیسیەکان، بەڵکو هاتن خستیانە سەرشانی جولەکەکانی ناو ئەڵمانیا و بەمەش لەهەڵبژاردندا بردیانەوە و چوونە ناو دەسەڵات و (ئادۆلف هیتلەر) ی نەمساوی توانی پێی ببێتە بەسەرۆك وەزیرانی وڵاتێکی دیکە ئەڵمانیایە.

لەدونیای سەدەی بیست و یەکدا هەمان کارکردنە، هەمان گەوجاندن و سەرلێشواندنە، بەڵام پشت دەبەستێت بە (تیك شۆ) و نمایشی سادەکاری پێنسیبەکان و گەمەکردن پێوەی بۆ گەوجاندنی گشتی و دروستکردنی ژنیگەیەکی پۆپۆلیستی تێدا گەوجاندن مێگەلی سیاسی دروستدەکات. ئەوەی جێگەی سەرسوڕمان بوو وەك چۆن بزوتنەوەی AFD ڕەگەزپەرست و دژە بێگانە لەم ساڵانەی دوایی لەئەڵمانیادا توانیان چینی ناوەڕاست، یان بابۆن بۆرژوازی بچوکی ڕۆشنبیر بۆ خۆی ڕاکێشێت و ئێستا لەم هەڵبژاردنەی دوایدا توانیان ببنە هێزی سێهەم لەپەڕلەمان و حکومەتی ئەڵمانیا. ئاوەها ئەم بەرەی نەخێرە چەند هونەرمەند و ڕۆشنبیری بۆ خۆی ڕاکێشا. لێرەدا پێمواییە تەوژمی پۆپۆلیزمی نوێ دەموچاوێکی دیکەی گڵۆبالیزمە و لەم ساڵانەی دوایی مەترسیەکی گەورەی لەهەڵکشانیدا بۆ سەر بەهاکانی دەوڵەتی کۆمەڵایەتی و موڵتی کولتوریزم و سۆلیدارێتی کۆمەڵایەتی دروستکردووە ، بۆنمونە پارتێکی ڕاستڕەوی وەك UKP لەبریتانیا توانی ڕیفراندۆمی برێکست لەسەر ڕستەیەکی سادە وەك (بریتانیا تەنها بۆ بریتانیەکانە) بباتەوە و ڕایان وەهابوو دەبێت دەرچن لەیەکێتی ئەوروپا، شۆك بوو کەئەمان بەم سادەکارییە توانیان برێکست ببنەوە، تەنانەت بۆ بەشێك کۆنزەڤاتیزمی ئەم بردنەوەی ڕیفراندۆم بریتانیش شۆك بوو.

سیفەتێکی دیاری ئەقڵی پۆپۆلیستی ئەوەیە دووردەکەوێتەوە لەهەمەلایەنی لەگوتاری نوسراو و گوتراودا، هەمیشە ئەو هۆشمەندییە سادەی سەرجادە زیندوودەکاتەوە و دەیکات بەفۆرمێکی سیاسی و دووبارە فڕێداداتەوە ناو مۆب و کۆمەڵگە، بەئامانجی دروستکردنی مێگەلی جەماوەری بەهاوار بەمانای دروستکردنی (مێگەل – Pöbel پۆپل – Mob مۆب) سیاسی و کۆمەڵایەتی، بۆ ئەمەش جنێوی سیاسی، مۆرلێدان لەم هێز و یان ئەویتری نەیاری، قسەفڕێدانی بازاڕیانە لەفۆرمێکی میدیایی و دروستکردنی حەیاچوون و سکانداڵەکان کاری ئەوە. ئەم ئەقڵە هەمیشە هاوار دەکات، بەبێ هاوار توانای ژیانی

نییە. ئەم ئەقڵە لەقووڵبوونەوە و هەستی جیاکردنەوەی ئەم لەئەویتر دەترسێت. ئەم ئەقڵە خۆی بەڕستەی کورت و تەشهیری پەلە و ڕستەی تیژی بۆ شکاندین بەرامبەر دەخاتە گەڕ.

هەروەها گشتاندن و ستیرۆتایپکردن و مۆرلێدانی ئەم و ئەو بە گەندەڵ و دژە گەندەڵ و شۆڕشگێڕ و جەلاد و فریشتە کاری ڕۆژانەیەتی. دیارە ساڵانێکە ڕۆشنبیرانێك هەن بەجووتە و بەکۆمەڵ گوتاری پۆپۆلیستی دەنوسن، دەبێت لەسەر هەموو شتێك قسەبکەن و پابەندی بکەنەوە بە شەڕەکانی خۆیانەوە. میتۆدەکی دیکەیان بەردەوامی دەرکەوتنە لەسەر شاشەکان و دووبارەکردنەوەی ڕستەی جادە لەفۆرمێکی سادەدا بەناوی شرۆڤەی سیاسیەوە، کۆی ئەم ژینگە پۆپۆلیزمە و زۆنگاوە پڕ هاوارەی دروستکردووە. ئەم ئەقڵە کە کاری لە قاڵبدانی ڕای جیاوازە و خەریکی پۆلێنکردن و جنێوی سیاسی دروستکردنە، کەشێکی دروستکردووە کە مێگەلی کۆمەڵایەتی و تۆڕە کۆمەڵایەتیەکانی پڕ کردووە لە وزەی نێگەتیڤی پڕ جنێو، کەدەرهاویشتەی ئەم گوتارە جنێوبازییە هیچیتر نییە، جگە لە پۆپۆلیزمی ئەقڵێکی گاڵتەجاڕی لەو وەهمەدا دەژی کە پراکتیزەی گوتاری ڕۆشنگەرانە دەکات. ئەم هۆشمەندە ساختەیە بەدەربڕینی سلۆتەردایك کۆی میدیای بنیراو بیستروا و نوسراو لەکوردستاندا کاری لەسەر دەکات و لەکوردستانیشدا ساڵانێکە ئەم لەقاڵبدان مۆر لێدان و جنێوفرۆشیە بۆتە خۆراکی بردنەوەی کورسیە پەرلەمانی و وەرگرتنی پسوڵەی نەوتی دزراو و دەوڵەمەندبوونی خێرا لەڕێگەی پۆپۆلیزمەوە.

ئاوەها لەفۆرمێکی لاوازدا کاپیتالیزمی بەرهەمهاتووی مافیاگەرایی لەکوردستاندا بەرەیەکی دروستکرد بەناوی (بەرەی نەخێر) هەموو جارێکیش بەئاشکرا دەیانگووت؛ گەر ئێمە بەرهەمی گەندەڵین بۆچی دادگایمان ناکەن؟…ئاوەها ئەقڵی گاڵتەجاڕی لەناو کەیسەکانی گەندەڵی یەکتردا شەڕی یەکتریان دەکرد. لێرەوە پۆپۆلیزمێکی سادەی کاپیتالی لۆکالی کەخەون بەوە دەبینێت وەك دەسەڵات ببێتە کاپیتالی نەوت، لەبەرامبەر (بەهای سەربەخۆیی) گەمەی پۆپۆلیستی خۆی لەفۆرمێکی بچوکدا وازی دەکات. بەدەستە ئەنقستی جیاکردنەوەی (ئەم) لە (ئەویتر) تێکەڵ دەکات، یاخود بۆ بەرژوەندییەکی لۆکالی و کەسی، باز بەسەر بڕیاردان بەسەر ئەم پرسەدا دەدات و لێجیکی لێ تێکدەچێت.

لەڕاستیدا گەندەڵی پرسی ژیانی ڕۆژانەیە بەدرێژایی سەدەکان لەچەندەها فۆرمدا خۆی دووبارە دەکاتەوە و دەبێت بەردەوام شەڕی بکرێت، بەڵام سەربەخۆیی شوناسە، سنوورە، کەرامەتی نیشتمانییە و

یەکجار ڕوودەدا و جێگیر دەبێت. خۆ ئەگەر وڵاتانی دونیا چاوەڕێی ئەوەیان بکردایە تاوەکو دیموکراتی بگاتە دوا ترۆپکی کەماڵ، ئەوسا سنوور و پێناسەی نەتەوەییان بانگەشە بکردایە، ئەوا دەبوایە لەسەر ئەم زەویە یەك نەتەوەی تێدا نەبێت کەخاوەن سنوور و دەوڵەت بێت. خۆ لەگریکی کۆنەوە دەوڵەت هەیە، بەڵام دیموکراتیەت پڕۆسەیەکە تا ئەمڕۆ کۆتایی نایەت. لێرەوە دەوڵەت قەوارەیە، سنوورە، ماڵە، شوناسێکی سەرەتاییە، دەبێت هەتبێت، تاوەکو نەتبێت دیموکراتی لەکوێدا بەدیدەهێنیت. تەنانەت وەکو نوسەر (بەکر عەلی) دەڵێت؛ تاوەکو نەتەوە نەبیت ناتوانیت نێونەتەوەیی بیت، تۆ دەبێت National بیت ئەوسا دەتوانیت International وەك ئەوە وەهایە تۆ بڕوانامەی سەرەتایت نەبێت و بتەوێت بچیت لەزانکۆ بخوێنیت.

بەڵام دەشبێت ئەوە بڵێین؛ کە گومان لەوەدا نییە کەدەوڵەت دروستکردن لەسەدەی بیست و یەکدا هەر دەبێت لەسەر بنەماکانی دیموکراتیەت دامەزرابێت، بەڵام (دیموکراسیەکی کامڵ) وەك ئەوەی باسی لێوە دەکرا، ئەمە خاڵی گاڵتەجاڕیی ئەم ئەقڵەیە. سادەکارییە بڵێین؛ کەڕیفراندۆمی سەربەخۆیی لەناو میللەتێکدا مەرجی جێبەجێکردنی یەکڕاستەی نییە، زۆر میللەتان هەن چەندەها جار ڕیفراندۆمیان کردووە و دەیکەنەوە، بەمانای بەچەندەها قۆناغدا تێدەپەڕێت، بەڵام بەگشتی ئەمە چرکە ساتێکە کۆی میللەتێك، گروپێکی کۆمەڵایەتی بڕیاڕدەدات بەوەی چی لەدۆیاتی بەکۆ بیخاتە ناو سنقوی دەنگدانەوە. ئەوەندەی ڕەمزییەتی دەرئەنجامەکان گرنگە، بەوەی بەهایەکی نوێ دەخاتە ناو کایەی سیاسی و کولتورییەوە، کە گوتاری سیاسی لەدوایدا بە گۆشەنیگای جیاوازەوە کاری لەسەر دەکات. ئەمەش گرنگی هەر ڕیفراندۆمەکی سەربەخۆییە لەهەر شوێنێکی دونیادا بێت بەتایبەت بەڵێ بۆ سەربەخۆیی هیچی نەکردبێت، (شوناسێکی ڕەمزی) دایەوە بە کورد خۆی وەك میللەتێك کەبەدرێژایی مێژوو جینۆساید کراوە و زمانی لێ قەدەغەکراوە و بوونی فیزیکی لەژێر هەڕەشەی بەردەوامدا بووە. ئەم بەڵێیە لەدژی دووبارە جینۆساید ، لەدژی ئەقڵی کۆڵۆنیالستی و شۆڤێنزمی ناوچەکە بوو، بانگەشەش بوو بۆ ئەوەی دووبارە ئەم میللەتانە پێکەوە دانیشتن و باس لەچارەنوسی هاوبەش بکەن، بەمانای چەندەها ڕەهەندی مێژوویی گەورەی لەخۆی گرتووە، دەنا لەسەدا نەوەدووی باشووری کوردستان و بەپشتگیری کۆی کورد، دەنگی خۆی پێ نەدەبەخشی. ئەم ڕیفراندۆمە دەنگدانێك بوو لەدژی شۆڤێنزم و پان عەرەبیزم و تورکیزم و ئێرانیزمی دەوڵەتە ناسیونالیزمیەکانی ناوچەکە. لێرەوە ئەم دەنگدانە دەچێتە پاڵ ئەو هێزەی کەداوای فراوانکردنی دیموکراسیەت و دادگایکردنی گەندەڵی

دەكات، چونكە ئەم وزەگەورەیە كۆمەڵگە كەداوای سەربەخۆیی دەكات، هەمان وزەیە كەداوای دادپەروەری دەكات، بەڵام لەبەر غیابی هێزی سیاسی ئۆپۆزیسیۆنی ڕاستەقینە، ئەم وزەیە دەچێتە ناو دەستی هێزە تەقلیدیەكانەوە، كەئەمەش لاوازی ئەم بەرەیە نیشاندەدات كەجگە لە فینۆمێنێكی میدیایی و كولتوری هاواركردن نەبێت، هیچیتر نین. لەسەر ئاستی كردەیی، مۆبیلاریزەكردن و ڕێكخستن و پەروەردەكردنی ئەندامەكانیان، بەهەمان میتۆد و كولتوری هێزەكانی ناو دەسەڵاتە، هەر بۆیە گوتارێكی جیاواز، دیسكۆرسی جیاواز نابینین لەسەر ئاستە سیاسی و كردەییەكەدا، و ناتوانێت ئەم وزە گەورەیە ی لەسەدا نەوەدودووە مۆبیلاریزە بكات، بەڵكو نەزانانە لەدژی خەونەكانی سەربەخۆیی دەوستێتەوە یاخود دوودڵە لەدەنگدان.

دووفاقیەتی سیاسی و مۆراڵی ، چۆن لەكاركتەرە سیاسییەكانی دەسەڵاتدا ئاشكرایە، ئاوەهاش لەناو (بەرەی نەخێرە فەرمییەكە) و ڕابەڕی یەكەمدا ئاشكرا خۆی نمایشدەكات. ئەم كاراكتەرە خۆی بەرهەمی گەندەڵییە، بەشێكە لەئابوورییەك لەكوردستانێكدا، كەئابووری میلیشیا و مافیایزمە. پڕۆژەی ئابووری گەورە لەكوردستاندا یەكسانە بە گەندەڵی و دۆسیەكانی دەسەڵات و كەسایەتیە سیاسیەكانی پشت پڕۆژەكان، ئەمە لای منداڵێكی قۆناغی سەرەتایی ئاشكرایە، ئیدی چۆن گەنجێك ئاوەها لەپڕ بوو بەملیۆنێرێكی ترسناك و بیزنس مانێك لەوڵاتێكدا كەخاوەنی هیچ پیشەسازی و ئابووریەكی بەرچاو نییە. ئەمجۆرە ئابوورییە مافیاگەراییە لەئەمریكای لاتین، كامبۆدیا و كۆڵۆمبیا و ئەرجەنتین و زۆریتر لەوڵاتانی ئەفریقادا بوونی هەیە، كەملیۆنەرەكان لە خانووی تەنەكەوە دێنە دەرەوە بۆ خانووی ئاڵتونی. لێرەوە نەخشەی ئەم (نەخێرە فەرمییە) دەرهاویشتیەكی دیكەی گەندەڵییە لەتەنیشت دەرهاویشتەكانی دیكەوە و بەشێكی دیكەی ئەقڵی گاڵتەجاڕی كوردییە.

دووهەم ئەكت – پارتی دیموكرات و نیوەی یەكێتی نیشتمانی؛

ئەقڵی گاڵتەجاڕی سیاسی، سینیزمی سیاسی، لەناو پارتی دیموكراتدا بەجۆرێكی دیكە مامەڵەی لەگەڵ ئەم بەها گەورەیە (سەربەخۆیی) كرد. وەك گەمەیەك مامەڵەی لەگەڵدا كرد، كەبتوانێت نەیارە لۆكالیەكانی تێكبشكێنێت و لاوازیان بكات، بوارێكی فراوانیش بكاتەوە بۆ كێشەی سەرۆكایەتی، بێگومان بەجۆرەی پارتی خوازیارێتی.

دیارە پێش هەموو شتێك یەكێك لەسیفەتەكانی ئەقڵی گاڵتەجاڕی ئەوەیە شتێك دەڵێت و شتێكی دیكە دەكات و شتێكی تر لەپشت

کردەکانیەوەیەتی، بەمانای هەڵسوکەوت و شێوازی بیرکردنەوە و کردەی وەك یەك نین. لێرەدا لەناو پارتیدا بەدەستی ئەنقەست بێت یاخود دەرهاویشتەی ئۆتۆماتیکیانەی ئەقڵی گاڵتەجاڕی بێت، بەهاکان دەچنە ناو کایەی کارکتەرە گەمەکارە سیاسیەکەوە، بەمانای بەهاکان تاوەکو ئەو چرکە ساتە بەهان، کەچەند ئامانجێکی لۆکالی بچۆك دەپێکن، ئیدی ڕەهەندە گەورە دوو مەوداکەی جێگەی گرنگی پێدا نییە. بێگومان ئەم ئەقڵە یان ئەوەیە نەزانانە خۆی داوەتە بەر ئەم پرسە گەورەیە، کەئەمە گریمانەیەکی لاوازە، یاخود لەپێچێکدا بیری لەو بۆشاییە گەورەیەش کردۆتەوە کەدوای ڕیفراندۆم دێتە ئاراوە و دەتوانێت گەمەی تێدابکات، بەوەی گەر هەڵبژاردن بکرێت لەکوێدا بکرێت، لەسنووری دەنگدانی سەربەخۆیی کە ناوچە جێ ناکۆکەکانە یاخو لە سنووری هەرێمە فیدرالیە ئێراقیەکە؟

لێرەوە جارێکیتر سینزمی کوردی گەمە بەبەهاکان دەکات، چونکە گەر ئۆپۆزیسیۆن داوای هەڵبژاردنی گشتی بکات لەوادەی خۆیدا، ئەوا لەبەر یەکلانەبوونەوەی دەرئەنجامەکانی ڕیفراندۆم لەگەڵ حکومەتی ناوەند سنوورە جوگرافیەکەی هەڵبژاردن گرفتی تێدەکەوێت، گەر سووربێت لەسەر ئەنجامدانی هەڵبژاردن بەپێی سنوورە هەبووەکان ، ئەوا بەرامبەر دووگرفت دەبێتەوە؛ یەکەم وەك ئەوە وەهایە داوای هەڵوەشاندنەوەی سنووری هەڵبژاردنی ڕیفراندۆم بکات. چونکە گەڕانەوە بۆ سنووری پێش ڕیفراندۆم خۆی لەخۆیدا هەڵوەشاندنەوەیەکی پراکتیکیانەی دەرەنجامەکانی ڕیفراندۆمە! بەمەش دووبارە ئۆپۆزیسیۆن دەخرێتە بەر هێرشی دژە سەربەخۆیی و نیشتمان پەروەری دەخرێتە بەر پرسیار، کەئەمەش زیان لەئۆپۆزیسیۆنەکان دەدات، یاخود ئەوەیە دەبێت ڕازی بن بە چاوەڕێکردنی دەرئەنجامەکانی ڕیفراندۆم کە سەرۆك بارزانی دووساڵی بۆ دیاریکردووە، بەمەش هەم پرۆسەی دیموکراسی و هەڵبژاردن دوادەخرێت، و هەم پێگەی پارتەکانی ناو دەسەڵات بەهێزتر دەبێت…

ئەوەی لەم کردەیەدا، لەم شێوازی بیرکردنەوەیەدا سەرنجی من ڕادەکێشێت، دروستکردنی فەزایەکە تێدا دووفاقی و دوو دەموچاوی دروستدەکات، بەمانای دروستکردنی ژنیگەیەکی پێمیکرۆبی گاڵتەجاڕی کە کاراکتەرەکان بۆ سیاسەتکردن دەبێت یان بێدەنگ بن، یان بچنە باری چاوەڕوانی، یاخود دەبێت گەمەی دووفاقی بکەن، بەمانای هەڵبژاردەکانی کە پارتی دیموکرات وەك هەموو پارتێکی کۆنزەڤاتیڤەکی دونیا دەیخاتە بەردەم هێزەکانی دەرەوەی خۆی دوو چارەسەر دەهێڵێتەوە یان دەبێت گەمەکار بیت لەگەڵیدا، یاخو دەبێت

لەناو ونبووندا ، بێهیمیانە لێدوان و هەڵوستی دژ بەیەکت هەبێت. ئەم گەمەیە تەنانەت توانیوویەتی یەکێتی نیشتمانی کوردسیتانیش بکاتە دووبەشەوە، گۆڕان بکاتە دووبەشەوە لەدەنگداندا، و لەبەغدا شتێك و لەکوردستان شتێك دیکە، لەسەر شاشەکان شتێك و لەهەڵوێستێکی دیکە شتێکی تر، ئاوەها تاکە کەس کە کۆی ئەم کێڕاڵە هیپێکرسیە (دووفاقییە) دەجوڵێنێت پارتی دیموکراتی کوردستانە.

دیوێکی دیکەی بیرکردنەوەی گاڵتەجاڕی لەوەدا خۆی نمایشدەکات کە پارتی دیموکرات چاوەڕوانی ئەو پشتگیریە گەورەیەیان نەدەکرد لەم پڕۆسەیە، خۆیان بۆ گەمەیەکی سووکتر ئامادەکردبوو، نەك گەمەیەکی قورس لەگەل جیهاندا. ئەم بیروڕایە لەسەر ئەم نەخشەیە گەمەی خۆی دەکرد، بەوەی گریمانەی ئەوەی دەکرد کە بیروڕای (ئەنتی – پارتی) کاردانەوەکەی لەسەر بنەمایەکی زانراو دەبێت بەوەی؛ بارزانی دەیەوێت بەم پرسە شوێنای خۆی لەسەرۆکایەتیدا درێژە پێبدات…ئەمە لای هەمووان ئاشکرایە. هەر لەبەرئەوە مەزندەی ئەوەیان دەکرد، کە خەڵکی کوردستان بەشداریی بکەن، بەڵام دەڤەری سلێمانی و هەڵەبجە و گەرمیان و کوردانی هەندەران و گۆڕان و ئیسلامیەکان و بەشێکی زۆری مووچەخۆران دەنگ نەدەن و بایکۆتی بکەن. بەمانای ئەم ئەقڵە وەهای مەزندە کردبوو؛ کە بەشدارییەك دەبێت خۆی لەسەروو پەنجاوە دەدات، بەمانای (بەڵێیەکی لاواز) بۆ سەربەخۆیی، بێگومان (بەڵێی لاواز) دەکرێت سەوداکاری لەسەر بکرێت چونکە بەڵێیەکی لاوازە. یاخود گریمانەی ئەوەیان دانابوو، کە کۆی دەنگدان (پەنجا بەپەنجا) بکەوێتەوە، یاخود لەحاڵەتی دەگمەندا نەخێر دەبێت. بەمانای بەشداری و بەڵێیەکی لاواز دەنگدانەوەی جیهانی بەرچاو بەدووی خۆیدا ڕاناکێشێت، یاخود دەنگدان بەنەخێر دەشکێتەوە، بەمەش پارتی دوو قازانجی سیاسی لەبەرچاو بوو:

یەکەم: گەر شکستی هێنا پارتی دەبێتە پاڵەوانی نیشتمانی و ئەوانیتر دژە سەربەخۆیی.

دووهەم: گەر سەرکەوتنێکی لاوازی هێنا، ئەوا لەبەرئەوەی زۆرینەیەکی ڕەها نین، دەتوانێت لەگەڵ بەغدا سەودا بکات و بەمەش پارتی لەگێژەگیری سیاسی ئێستای دێتەڵ دەرەوە و دەیکاتەوە بەئەکتەری بڕیاردەری چارەنوسەکان، ئەمەش بەهایەکی دیکە دەبەخشێت بە پارتی، وەك پارتێکی نەتەوەیی خۆی نمایشدەکات.

لێرەوە پێموایە گەر پارتی دیموکرات درکیان بەوە بکردایە، نەیارە سیاسی و فیکرییەکانی پارتی بەو جۆرەوە بەشداریدەکەن ودەچن دەنگ

بە (بەڵێ) دەدەن و زۆرینەی ڕەها بەدەستدێنن، ئەوا پارتی دیموکرات ئەم هەنگاوەی نەدەنا. گەر بیانزانیایە لەسەدا نەوەد و دوو بەشداری دەکات بە (بەڵێ) کە ئەم ژمارەیە لەوەی (کاتالانیا) بەرزترە، بە ڕەچاوی ئەوەی میللەتی کورد هۆشیارە بەوەی چوار دەوری بەسوپای زۆر دڕندە دراوە و سزای توند دەدرێت، بەڵام سەرەڕای ئەوە دەنگ بەبەڵێیەکی بەهێز دەدات. بەمجۆرە وەك گریمانەیەك پێموایە هاوکێشەکە بۆ پارتی دیموکرات قورستر کەوتۆتەوە. دیارە دەکرێت لەڕووی سیاسیەوە پێچە بەدەورەی لەگەڵدا بکەن، بەڵام گەر بیکەن، ئەوا لەڕووی ئەخلاقی و دڵسیەی نەتەوەییەوە، نسکۆیەکی ترە نەك تەجاوزی نسکۆی ١٩٧٥ ناکات، بەڵکو دەبێتە نسکۆی ٢٠١٧ بۆ مێژووی پارتی دیموکرات و خودی سەرۆك بارزانی.

لەم گریمانەیمدا پێموایە ئەوان گرەویان لەسەر (بەڵێی لاواز) یان تاڕادەیەك نەخۆر کردبوو. بۆ پشتڕاسکردنەوەی ئەم ڕایە بچوکەم، ئەوەبوو لە کاژێرەکانی یەکەمی ڕۆژی دەنگداندا (نێچیرەڤان بارزانی) بەپەلە کۆنگرەی ڕۆژنامەوانی گرت و ویستی قەبارەی دەنگدان کەمبکاتەوە و ئەو گووتی: ڕیفراندۆمی بۆ جیاکردنەوەی سنوور نییە‌! …ئەمەی کاتێك گووت کەهێشتا خەڵك دەچن دەنگ بۆ سەربەخۆیی بدەن. لەوبڕوایەشدا نیم ئەوەندە هۆشیار نەبن بە (شوێن و کات) ی لێدوانەکانیان!

هەموو کەس ئەو پرسیارەی دەکرد؛ ئایا ئەو (هاوکاتییە) بۆ کۆنگرەی ڕۆژنامەوانی گونجاو بوو، کە ئەو قسە ترسناکەی تێدا بکرێت؟ بێگومان ئەوان هوشیاربوون لەوەی کەدەیڵێن و دەیانەویست (بەڵێیەکی لاواز بێت) نەك بەڵێیەکی بەهێز، چونکە بەڵێی بەهێز، کۆی گەمەکە قڵپدەکاتەوە، بەڵام تازە زۆرینەی ڕەها هاوکێشەکەی قڵپکردەوە.

سەرکردایەتی کوردی دەسەڵاتدار لەباشوور وەهای لەمێشکدا بوو، کەدەتوانێت ئەکتی سەربەخۆبوون بکات بەبێئەوەی خۆی (کاراکتەری سەربەخۆیی) لە ڕۆحیدا و لەکەسێتی سیاسیدا بوونی هەبێت. بەمەش دەریخست کەلاوازیەکی هەیە بۆ دەرکپێکردنی وانە مێژووییەکانی دونیا. دەستدان لە (بەها گەورەکان) و فڕێدانی بۆ ناو کۆمەڵگە، دەرخستەی مێژوویی گەورەی دەخاتەوە، کەوەك شمشێری دووتیغ وەهایە، گەر ئاگادار نەبیت ئەوا خۆت لەتدەکات. لێرەوە ئەقڵی گێلتەجاڕی کوردی ئەو شمشێرەی هاتە ناودەستەوە کەسەربەخۆییە و ناوێرێت بەهیچ لایەکدا بیوەشێنێت، چونکە دەزانێت کەخۆی پێ زامدار دەکات، هەر بۆیە لەسەرەتادا گووتم؛ بەڵێ بۆ سەربەخۆیی کوردستان لەهەناویدا نەخۆری بۆ دیسپۆتی کوردی هەڵگرتووە.

تازە دونیا ناگەڕێتەوە بۆ دوای چونکە 25.09.2017 بەهایەکی گەورەی وەك (سەربەخۆیی) دەستی لێدرا، لەخەون و سروود و خەونی شاعیرانەوەڕ کرا بەدەنگ و بەڵێیەکی مێژوویی و بەڵگەیەکی مێژوویی حاشا هەڵنەگر. ئەقڵی گاڵتەجاڕی لەوەدا ماسکەکانی کەوت کەڵ هەر لەیەکەم کاژێرەکانی پڕۆسەی دەنگدانەوە، وەئاگاهاتەوە، بەوەی تازە سنوورێکی بەزاندووە زۆر ترسناك، سنوورێك بەم کاراکتەرەوە ناتوانێت بەرەنگاری بێتەوە.
لێرەوە دۆنکیخۆتەمان بیردێتەوە کە دەیەوێت بەرەنگاری پەروانەکانی (ئاشی با) بێتەوە ، چونکە وەها دەزانێت هەژدیهاکانی سەدە تاریکەکانی ناوەڕاستن، لەدواجاریشدا کە لەخەونە سوارچاکیەکەی وەئاگادێتەوە، لەناو پێخەفەکیدا بەدڵشکاوی دەمرێت. بەهەقەت دەبێت سەرۆك بارزانی ئاگادار بێت و ئەم کەیسە بەناو ئەقڵی گاڵتەجاڕیدا نەبات، لەم پێچەدا لەڕووی ڕەمزییەوە جلە سوارچاکیەکانی دۆنکیشۆت لەبەر نەکات، چونکە وەئاگاهاتنەوە، دووبارە نسکۆیەکی هەزارو نۆسەدو حەفتاو پێنجە، بەڵام لە سەدەی بیستو یەکدا. ئەمجارە نسکۆیەکە تەنها بۆ خۆی و پارتەکەی، نەك بۆ میللەتی کورد.
تەواو

چەند سەرچاوەیەك پەیوەندیدار بەم باسەوە :

- ئیسماعیل حەمەئەمین / بەکر عەلی - سلۆتەردایك لەنێزیکەوە - سێینە کتێب - دەزگای سەردەم ساڵی ٢٠١٦

– Peter Sloterdijk, Kritik der zynischenVernunft. SV. 1987

– Migel de Cervantes, Don Quijote , a new translataion by Burton Raffel. editing by Dina De Armas Wilson.

تێبینیەك: ئەم نوسینە چەند سەرنجێکی خێرا وتێبینیەکن لەدیاردەی (ئەقڵی گاڵتەجاڕی کوردی لەکۆنتێکستە مێژوویەکەیدا) هەوڵدانێکە بۆ تێگەیشتن لەکۆی ئەقڵی سیاسی کوردی لە سێکتەرە جیاوازەکانیدا، بۆ هیچ مەبەستێکی سیاسیانەی بەرتەسك بەکارنایەت.

تەواو - لەندەن 02.10.2017

سەربەخۆیی لەقاوغی بەتاڵەوە بۆ شکۆمەندی ڕاستەقینە ... ئیسماعیل حەمەئەمین

دەکرێت پرسە ناسیونالستیەکان لەڕیفراندۆمەوە بیگرە تاوەکو سەربەخۆبوون، لەناو سێ مۆدێلدا قسەی لەسەر بکەین. مۆدێلی یەکەم، مۆدێلە کلاسیکیەکەی دەوڵەتی نەتەوەییە، کە پێکهاتووە لەدەوڵەتێك و نەتەوەیەك. مۆدێلێکی دووەهەم وەك نموونەی ئەمریکا و کەنەدا مۆدێلی (دەوڵەتی ئیرادەیە) کە کۆمەڵێك نەتەوە ڕێکدەکەون لەسەر بەڕێوەبردنی دەوڵەت و هاڕمۆنیەتێکی ژیانی پێکەوەیی کۆیاندەکاتەوە. ئەم مۆدێلە پێکهاتووە لەدەوڵەتێك و چەند نەتەوەیەك. مۆدێلێکی دیکەمان لەدەوڵەتی ناسیونالی هەیە کە لەدوای هەرەسی ئیمپراتۆریەتی عوسمانلی لەڕۆژهەڵاتدا دروستدەبێت، ئەویش دەوڵەتی کۆلۆنیالیە و لەدوایشدا میللەتانی ناوچەکە دەیگۆڕن بە مۆدێلی دەوڵەتانی پۆست کۆلۆنیال.

دەکرێت لەنموونەی دەوڵەتی نەتەوەیدا باس لەئەزموونی ئەڵمانی بکەین، بۆ نموونە لێ هەوڵدانەکانی (بسمارك)دا لە (کۆماری ڤایمار) کە (کۆماری پرۆیسی) ئەڵمانەکان بوو، دەتوانین بسمارك بەو باوکە ڕۆحیە نەتەوەییە تێبگەین کە کۆی نەتەوی ئەڵمانی لەژێر چەتری یەك دەوڵەتدا یەکخستەوە. سەیر لەوەدایە، لەنموونەی ئەڵمانیدا بەرامبەر مۆدێلی (ئەو دیوو دیگەڵەکۆی کوردی) دەبینەوە، بەوەی ئەوەی ئەودیوو دیگەڵەیێ لەژێر حوکمی شانشینێکدایە و ئەوەی ئەویدیکێش (لەپشت دیگەڵەیە) شانشینێکی دیکە. ئەڵمانیاش پێش بسمارك (ئەو دیوو دیگەڵەکان)ی زۆربوون، تاوەکو سەرۆك وەزیرانێکی بەتوانای وەك (بسمارك) توانی کۆی ئەم جیاوازیانە نەهێڵێت و لەژێر سایەی یەك دەوڵەتدا ڕێکیانبخاتەوە. لێرەوە دیموکراسیزەکردنی ئەڵمانیا لەژێر سایەی قەیسەری ئەڵمانیا هەتاوەکو هەڵگیرساندنی جەنگی جیهانی یەکەم، یەکێك بوو لەو فاکتەرە گرنگانەی کە سەربەخۆبوونی ئەڵمانیای زامنکرد.

پارادۆکسەکە لەوەدایە، لەدوای جەنگی جیهانی یەکەم و لەدوای هاتنی نازیەکان لەساڵی ١٩٣٩ دا بۆ سەر حوکم (لەڕێگەی هەڵبژاردنەوە)، پەکخستنی پەڕلەمان دەستپێکرد. پاشان ئازادی ڕادەربڕین قەدەغەکرا و پارتە سیاسیەکان هەڵوەشێندرانەوە، لێدانی دیموکراسی سەربەخۆیی

ئەڵمانیای خستە ژێر مەترسیەوە. ئەوە دیکتاتۆریەتی هیتلەر و ناسیونال سۆسیالیزم بوو کەئەم سەربەخۆیەی خستەوە ژێر هەڕەشە، ئەڵمانیای لەدوای جەنگی جیهانی دووەمەوە کردە وڵاتێکی داگیرکراو، بووە ژێردەستی ئەمریکی و فەڕەنسیەکان. بەهەمان شێوەش هەر دیموکراسیزەکردنی ئەڵمانیاش بوو وەهایکرد، جارێکیتر ئەڵمانیا متمانەی دەوڵەتان بەدەستبهێنێتەوە و سوپاکانی ئەمریکی و فەڕەنسی بەچەند قۆناغێك بکشێنە دواوە. لێرەوە پرسی سەربەخۆیی چ لەبەدەستهێنانیدا و چ لەپارێزگاریکردنیدا لەپرسی دیموکراسی جودا نابێتەوە.

لەمۆدێلی سێیەمەوە قسەبکەم، کەمۆدێلی کۆلۆنیالی و پۆست کۆلۆنیالیە، میللەتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست کە ئینگلیز و فەڕەنسی و ئیتاڵیەکان لەوڵات دەردەکەن، جارێکیتر پێبەند دەبنەوە بەهێزە داگیرکەرەکانیەوە و لەگەڵ وڵاتانی ڕۆژئاوای داگیرکەریاندا پەیوەندی نوێی سیاسی و ئابووری بینادەکەنەوە. لەبەرامبەر ئەوەدا ڕۆژئاوا پشتگیری لەمۆدێلێك دەکات، کە وەك چەمك بە (پۆست کۆلۆنیال) ناودەبرێت. ئەم مۆدێلە پشت ئەستوورە بە هێزە داگیرکارە دێرینەکەیەوە و بەرژەوەندی دەپارێزێت، وەك نمونەی جەزائیر و تونس و مەغریب و ئێراق و لیبیا و سوریا. هەروەها نابێت قسە بەناوبانگەکەی (سەدام حوسێن) لەبیربکەین کەدەیگووت ((بەسەر پشتی دەبابەی ئەمریکی هاتینە سەر حوکم)).

لەم مۆدێلی پۆست کۆلۆنیالەدا، (دووفاقی گەورە) گەمەی خۆی دەکات، هەموومان دروشمی دژە ئیمپریالزم و ئەمریکا و زایۆنیەتمان لەشاشەکانی ڕاگەیاندنی سەدامەوە دەبینی، بەڵام ئەوەی کە ئازاری میللەتانی ئێراقی دەدا و ئەشکەنجەی دەدان پاڵەوانەکانی سەربەخۆیی بوون، چەك و میتۆدەکانی ئیپمریالزم بوون. بۆردومانی کورد بە فڕۆکەی میراجی فەڕەنسی بوو، چەکی ڕوسی بوو، کیمیاوی ئەڵمانی بوو و مینی ئیتاڵی بوو و پۆستاڵ و نیتاقی ڕۆمانی بوو، بەمانای ئەو چەکانەی ئیمپریالیزم بوو کە (سەربەخۆکانی نەتەوە) لەدژی نەتەوە و میللەتانی خۆیان بەکاریاندەهێنا. بانگەشەی سەربەخۆیی ئێراق لەئێراقدا هەموو مانایەکی خۆی ونکردبوو، چونکە سەربەخۆبوون لەقاوغەکەیدا هەبوو نەك لەجەوهەردا. بەمانای (سەربەخۆیی ڕووکەشی) هەبوو لەدەرکەوتندا، بەڵام لەڕاستیدا وابەستەی ئیملای هێزە دەرکییەکان بوو. ئەم مۆدێلە پۆست کۆلۆنیالیە وەهایکرد کە دیکتاتۆرێکی وەك سەدام حوسێن تا مردنی بڕوای بەوە نەدەکرد کە ئەمریکاییەکان لەسێدارەی بدەن! هەر بۆیە بانگەشە بۆ (سەربەخۆیی

قاوغ) زۆر زوو خاوەنەکەی دەکاتەوە بەکۆیلە و لەناویدەبات، بەهاری عەرەبی باشترین نمونەیە.

لەم مۆدێلە پۆست کۆلۆنیالیەوە نەخشەی کوردستانی پارچە پارچەکراو خۆی دەدۆزێتەوە، لەم مۆدێلەدا و بەتایبەت لەباشووری کوردستاندا، تەنانەت دوای ڕووخانی فاشیزمی بەعس کەنوێنەری (پان عەرەبیزمە) ئەم مۆدێلە پۆست کۆلۆنیالیە بوونی ماوە، بەڵام لەفۆرمێکی تائیفیدا، لە هەیکەلی ئیداریدا ئەم ناسیونالستیە شۆڤێنیە درێژە بەخۆی دەدا. لەم خاڵەوە پرسی سەربەخۆیی و داواکردنی سەربەخۆیی بۆ دەستلێدانی ئەم مۆدێلە پۆست کۆلۆنیالیە کە بەرەو هەڵوەشاندنەوە دەڕوات، لێدانە لەو ئەقڵیەتە (پان عەرەبیزم و تورکیزم و فارسیزمە) شۆڤێنیەی لەناوچەکەدا لەدژی کورد خۆی مەڵاسداوە. لەهەمانکاتیشدا قسەکردنە لەسەر مۆدێلێکی دیکە، کە سەربەخۆیی وابەستە دەکاتەوە بە پاراستنی (شکۆی نەتەوەیەك) کەداوای ئەوە دەکات هاوڵاتیەکی جیهانی بێت، نەك لێ پێناسەیەکی بەزۆر داسەپاودا بێت و وەك عێراقیەك و سوریەك و تورك و ئێرانیەك خۆی بەدونیا بناسێنێت.

لەم کۆنتێکستەدا مانا ڕەمزیەکانی (سەربەخۆیی) بۆ شوناسی مرۆڤی کورد گرنگە، چونکە ناکرێت لەعێراقێکدا خاوەن هەموو شتێك بیت، بەڵام لەدواجاردا بە (عێراقی) بناسرێت، نەك بە کورد و کوردستانی. لێرەوە قسەکردن لەسەر ڕیفراندۆم و سەربەخۆیی، قسەکردنە لەسەر (شکۆی بریندار) و شوناسە بەزۆر سەپێنراوەکانی نەتەوەکانی ناوچەکە، کە کوردیش یەکێکە لەوان، پرسی سەربەخۆیی کوردستان، پرسی نەتەوەکانی تری ناوچەکە لەتورکیا و ئێران و سوریا زەقدەکاتەوە و پرسی شکۆی ئەوان دەهێنێتە سەر شانۆی سیاسی. لەم خاڵەوە دەرگای سەربەخۆیی بۆ کوردستان، دەرگای پرسی سەربەخۆیی گەلانی ئێران و سوریا و تورکیاش بەکراوەیی بۆ ئیرادەی ئەم گەلانە بەجێدێڵێت.

* من پرسی سەربەخۆیی بۆ کوردستان بە پرسی (شکۆ – تیمۆس Thymòs) گرێدەدەمەوە، کە پلاتۆن لەسوکراتەوە وەریدەگرێت، بەوەی تیمۆس (شکۆ) ئەو هێزەیە کەلەناو خودی مرۆڤدا هەیە بۆ ئەوەی خودی خۆی بێت و هەستبکات لەناو دونیادا بوونی هەیە. شکۆ (تیمۆس – Thymòs) دادگایکردنی خودی مرۆڤ خۆیەتی بەرامبەر خۆیدا، کاتێك ناتوانێت ئازادانە خودی خۆی بێت. لێرەوە ژیانی مرۆڤەکان لەناو (دژە-خودبووندا) وەها دەکات کەمرۆڤ هەستبکات کەرامەتی ڕوشێنراوە. برسیکردنی خەڵك، ژنکوژی، نکوڵی لەناسنامەی نەتەوەیی، قەدەغەکردنی

ئازادی، دەستلێدانی تیمۆسە، دەستلێدانی کەرامەتی مرۆقە. لەسەر ئاستی کۆمەڵگەوە بیگرە تاوەکو دەگاتە سەر ئاستی دەوڵەتێکی داگیرکەر کەدەیەوێت نەتەوەیەکی دیکە ژێردەستە بکات. مرۆق بەبێ کەرامەت ناژی، هەر کاتێکیش شکۆی ڕوشێنرا، ئەوا هێزێکی توڕە لەناویدا کەڵەکە دەبێت، ئەم توڕەییە دوایی دەبێتە ئەو وزە گەورەیەی کەتەواوی (قاوغە سەربەخۆییەکە) دەشکێنێت و جارێکیتر دەیەوێت لەناو کڕۆك و جەوهەری شکۆدا ماناکانی سەربەخۆیی بیناکاتەوە. لێرەوە ناکرێت بانگەشەی سەربەخۆبوون لەدەرەوەی شکۆ و کەرامەتی مرۆڤی بێت.

گومان لەوەدا نییە، کە هەموو بانگەشەیەك بۆ سەربەخۆیی گرنگی خۆی وەردەگرێت، چونکە لێدانە لەو مۆدێلە پۆست کۆلۆنیالیە ناشرینە و ڕێخۆشکارە بۆ دۆزینەوەی مۆدێلێکی نوێ لەم نەخشە سیاسیە نوێیەی دابەشکردنی ناوچەکدا، دووەمیان ئەو خاڵە زەقدەکاتەوە کەپێدەڵێین (شکۆ – تیمۆس) بەمانای قسەکردنە لەسەر کەرامەتی مرۆق لەم ناوچەیەدا، کەچەندەها ساڵە شوناس و کەرامەتی لێسەندراوەتەوە. لێرەوە پێبەندکردنەوەی سەربەخۆبوون بەکەرامەتی مرۆڤ لەمانا گەورەکەیدا، بەوەی ببێتە هاوڵاتیەك لەکۆمەڵگەی خۆیدا، ئەرکی ئەو ئەکتەرە سیاسی و کۆمەڵایەتیانەیە کەئەم پرسەیان خستۆتە سەرشانی خۆیان.

من پێموایە، پرسی سەربەخۆیی لەپرسی نان و ئازادی لێکجودا ناکرێتەوە، چونکە مۆدێلی پۆست کۆلۆنیالزم لەبەهاری عەرەبیدا شکستی هێنا، بەوەی نەتەوەیەك هەبێت و سەرکردەیەکی نەتەوەیی ئەبەدی هەبێت بۆ ئەبەد بەڕێوەی ببات، ئەم مۆدێلە لەبەهاری عەرەبیدا لە (کوشتنی قەزافی) دا بەدارو شەقی جەماوەر شکستی هێنا، کەلێرەدا (توڕەیی – Zorn) لەناو ئەو بانقەدا کەڵەکە بوو بوو، کەناوی بانقی (کەرامەت) بوو. لەم مۆدێلەی سەربەخۆییدا ڕۆژانە بەناوی نەتەوە و پارێزگاریکردن لەدەستکەوتەکان خەڵك دەکوژرا و ئازادی بیروڕا زیندانی دەکراو لەسێدارەدەرا، برسیدەکرا و ئەشکەنجەدەدرا، هەر بۆیە سەیر نییە کە ئەم (توڕەییە) لەپێچێکی مێژوویدا خەڵکی لەبانقەکانی کەرامەتی ڕووشاویان بۆ کۆینەوەی شکۆی لەدەستچوویان بەکاربهێنن و دونیا بەسەر باوکەکانی سەربەخۆیی قڵپ بکەنەوە. لەم سەربەخۆ ڕووکەشیەدا کە باوکی نەتەوە دروستیکردووە، سەربەخۆیی دەبێتە پرسی بریندارکردنی کەرامەتی مرۆڤ، بێگومان توڕەیی (Zorn- Anger) ئەو قاوغە بەتاڵە تێکدەشکێنێت و لەناویدەبات. سەربەخۆیی بۆ بنەمای کەرامەتی مرۆڤ، دەبێتە مەترسی

لەسەر خودی پرسی سەربەخۆیبوون خۆی.

ئاشکرایە کە‌ لەم تۆڕە ئاڵۆزەی کاپیتاڵی گڵۆباڵدا، هێز دابەشبووە بەسەر کۆمپانیا و بۆرسەی گەورەی پارە و هیجرەتی دەستی کار و تواناکاندا، وەك لەوەی دابەشبێت بەسەر قەوارە نەتەوەییەکاندا. میللەتان و خەڵکان بۆ باشکردنی ژیان و دواڕۆژیان لەسەفەری بەردەوامدان وەك (قەرەجی مۆدێرن) لەم وڵات بۆ ئەویتر دەڕۆن و شوناسی دیکە وەردەگرن دەچنە ناو کولتور و شێوە ژیانی دیکەوە. کەواتە بانگەشەکردنی سەربەخۆیی ئەوەندەی لە خاڵی (کەرامەت – شکۆ) دەدات، ئەوەندە لەڕووی ئابوورییەوە کاریگەری گەورەی نابێت، بەڵام مرۆڤ بەبێ شکۆ لەهیچ شوێنێکدا ئیدارە ناکات. وەك کوردیش ناسنامەی کوردی شکۆیەکە لێمان سەندراوەتەوە و برینێکی ڕۆحیە لەهەر کوێکدا بین لەگەڵ خۆماندا هەڵمانگرتووە. هەربۆیە دەبێت لەو دەنگانە تێبگەین کە پرسی سەربەخۆیی و ڕیفراندۆم بۆ سەربەخۆیی دەکەن بەئامانج، چونکە بانگەشەی سەربەخۆبوونی نەتەوەیی، پرسی کەرامەتی مرۆڤە، پرسی سەربەخۆیش، بەهەمان شێوە پرسی کەرامەتی مرۆڤە‌.

ئەوەی خەونی سەربەخۆیی کوردستانی هەبێت، دەبێت پرسە دیموکراسیەکان لەبەرچاوبگرێت، دەبێت پرسی کەرامەتی مرۆڤی کورد و وردەکارییەکانی ژیانی نەکاتە قوربانی پرسی سەربەخۆییەکی دروشمسازی، کەدیکتاتۆرەکانی ناوچەکە تاقیانکردەوە و تێدا شکستیانهێناوە. هەربۆیە بەشداریکردنی سیاسی لەبڕیا□□ە چارەنوسسازەکاندا و چاکردنی بژێوی خەڵکی و دژایەتیکردنی گەندەڵی و فەراهەمکردنی ئازادی ڕۆژنامەنوسی و بیروڕا و ئاشتەوایی کۆمەڵایەتی، کڕۆکی شکۆی مرۆڤی کوردە، کڕۆکی زیندەگیانەی سەربەخۆییە، نەك قاوغەکەی. لێرەوە لەسەربەخۆیی مانا گەورەکەی شکۆمەندی لەخۆ دەگرێت.

لەهەمانکاتیشدا پرسی سەربەخۆیی و ڕیفراندۆمی میللەتێکی ستەمدیدەی وەك کورد، پرسی کەرامەت و شکۆیە کەدەبێت هەمووان لەگەڵیدا بین، بەڵام بەبێ مەرجی (گەڕاندنەوەی شکۆ) بۆ مرۆڤی کورد، بەبێ بەشداریکردنی کۆی کۆمەڵگەی کوردستانی و هێزەکانیان، بەبێ سەربەخۆبوونی پرسی ژنان، ژینگە و نەهێشتنی چەوساندنەوەی چینایەتی، بەبێ شەڕکردن لەپێناو کۆمەڵگەیەکی دیموکراتدا، کە تێدا هەموو ئاین و مەزهەبەکان و نەتەوەکانی دیکە ئازادبن لەناو سیستمێکی دیموکراسی سێکۆلاردا، سەربەخۆیی و تەنانەت ڕیفراندۆمیش ماناکانی خۆی وندەکات. بەبێ شکۆمەندی لەم چەمکە قووڵەیدا سەربەخۆیی تەنها قاوغێکی بەتاڵی بێ شکۆمەندی دەمێنتەوە، قاوغێك

هەموو زۆردارێك دەتوانێت فیكەی خۆی پێدا گوزەر دەكات….

تەواو

سەرچاوە
پیتەر سلۆتەردایك، تووڕەیی و زەمەن، چاپی سوركەمپی ئەڵمانی – ٢٠٠٨
ل ٤٠ – ٤٤
Peter Sloterdijk, Zorn und Zeit, Politisch – psychologische
.Versuch. Suhrkamp Verlag 2008, S 40-44

وەزارەتی ڕۆشنبیری یان كەشتی فەقێ شێتەكان! … ئیسماعیل حەمەئەمین

هەواڵەكە بەمجۆرەیە؛ (وەزارەتی ڕۆشنبیری و لاوانی هەرێمی كوردستان، بڕیاریدا نمایشكردنی فیلمی "محمد رسول اللە" بەشێوەیەكی كاتی ڕابگیرێت. دیارە "محمد رسول اللە" ناونیشانی فیلمێكە لەبارەی موحەمەد. چەند ڕۆژێك لەمەوبەر فیلمەكە لە شاری هەولێر نمایشكرا وە، ئەمەش كاردانەوەی لیژنەی فەتوای هەرێمی كوردستانی بەدوای خۆیدا هێنا. دوابەدوای ئەو ڕەخنە و كاردانەوانەش، لە 2017-1-28، وەزارەتی ڕۆشنبیری و لاوانی هەرێمی كوردستان، بڕیاریدا نمایشكردنی فیلمی "محمد رسول اللە" رابگیرێت..) سایتی دووڕیان.
دیارە من سەرنجم هەیە لەمەڕ ئەم (قەدەغەكردنە) وەك پرۆسە كە ، نەك لەسەر فلیمەكە خۆی كە لەو بڕوایەدا نیم فلیمێكی ئەوەندە ترسناك و پڕ (تۆوی فیتنەی تائیفی) بێت وەك مەلاكانی فەتوا بانگەشەی بۆ دەكەن. ئەوەی بۆمن ترسناكە پرۆسەی (قەدەغەكردنی فیلم) و (ڕاگرتنی زنجیرەی تەلفیزۆنی) و (قەدەغەكردنی كتێب و گۆڤارە) كە وەزارەتێكی كولتور دەیكات، ئیدی لەهەر شوێنێكی دونیادا بێت. دەنا خودی ناوەڕۆكە ئاینیەكەی فلیمەكە بۆ من هیچ گرنگیەكەی نییە، چونكە خودی (دیسكۆرسی ئاینی) لای من جێگەی سەرنج

نییە، بەڵام خودی هونەری سینەما بۆ من گرنگە کەنمایشبکرێت و باڵەخنەکانیش هەڵگرین بۆ تەماشاکاران و تەنانەت بۆ پیاوانی ئاینیش، بەڵام خودی پرۆسەی قەدەغەکردن نێزیکبوونەوەیە لەسنوورەکانی فاشیزمێك کەلەسانسۆرەوە دەستپێدەکات.

ئەوەی من دەمەوێت لەم کورتە نوسینەدا ئاماژەی پێبکەم دوو سەرنجە بۆ خودی وەزارەتی (بەناو ڕۆشنبیری) کەناوەکەی وەك چەند جاران گوتوومە هەڵەیە، چونکە وەزارەتێك نییە بۆ (ڕۆشنبیران)، چونکە (ڕۆشنگەری) قۆناغێکی مێژووو ئێرایەکە ، و ڕۆشنبیر وەك تێرم و وەك چەمك ناکرێت وەزارەتی هەبێت چونکە چیتر ڕۆشنبیر نامێنێت. ئەمەم کاتی خۆی لەنوسینی دیکەدا بڵاوکردۆتەوە و گوتوومە دەبێت؛ (وەزارەتی کولتور) بێت . عەرەب وشەی الثقافة بەرامبەر کولتور دادەنێت و بەڕۆشنبیریش دەڵێت المثقف. ئیدی نازانم ئێمەی کورد بۆ دەبێت پاشکۆی ئەم (تەعریبە) بین و کۆپی وەزارەتی سەقافە بکەین و نەچین لەسەرچاوە لاتینیە سەرەکیەکەوە وەریگرین، وەك چۆن هەموو دونیا کەناوی کولتورە ، بۆچ ئەمە ناوی نەنێین وەزارەتی کولتور…ئەمە وەك بیرهێنانەوە کە ناوی ئەم وەزارەتە هەڵەیە چ لەڕوی تێرم و چ لەڕووی وەرگێڕانی لەعەرەبیەوە بۆ کوردی. بەڵام با واز لەوە بێنین کەئەم وەزارەتە جگەلەوەی ناونیشانەکەی هەڵەیە، دووسەرنجەکەم لەمەڕ ئەم ەدەغەکردنی فلیمە بەمجۆرەیە ؛
یەکەم ؛ بۆچی پێش نیشاندانی ئەم فلیمە ئەم سەرنجانە نەبوو، یاخود فلیمەکە هەروا تێپەڕبووە؟ گەر فلیمە هەڵگری تۆوی (ئاژاوەی تائیفییە) وەك مەلاکان دەڵێن، بۆچی وەزارەتی ڕۆشنبیری ڕێگەی پێداوە و بەسەریدا تێپەڕیووە؟ لێرەوە گومان دەکرێت لەو خاڵە و ئەمە لەبەردەم دوو گریمانەدایین؛ یان ئەوەیە مەلاکان درۆدەکەن و لەبەر (سوننەبوونی سیاسیان) قەدەغەی دەکەن و لەدژی هەژموونی ئێران و شیعەگەرایی لەکوردستاندا ئەمە دەڵێن، چونکە وەزارەتی ڕۆشنبیری بەدەست وەزیرێکی یەکیتیەوەیە و یەکێتی بە (پرۆ – ئێران) لەقەڵەمدەدرێت و لیژنەی فەتواش بەپرۆ دەسەڵات لەهەولێر کەپارتیە و پارتیش(بە پرۆ – ئۆردوگان) و (دژە شیعە) لەقەڵەمدەدرێت. ئیدی لەم چینینە سیاسیە ناشرینە، پرۆ ئێرانی و تورکیەوە، مەلاکانی لیژنەی فەتوا ئەم ڕۆڵە دەگێڕن و فلیمەکە قەدەغە دەکەن.

یاخود دەچینە بەردەم گریمانەی دووهەم کەزۆر سادەیە و ئەویش ئەوەیە کە وەزارەت تەمەڵخانەیە و ئەوەی لەم وەزارەتە بوونی نەبێت تەنها هونەر و ڕوانگەی ڕۆشنبیرییە، دەنا چۆن کۆی ئەم ناکۆکیە مەترسیدارە تائیفییەی کە مەلاکان باسی دەکەن و ئەمانیش بڕوایان

بەمەلاکان کردووە، بەسەردا تێپەڕیووە؟! لەم کەشتیە پڕ شێتاتیەتە کێ ڕاستەکات و کێ درۆ؟!
بۆ وەبیر هێنانەوەی خوێنەری ئازیز، کاتی خۆی لەگوتارێکمدا کەئەو کاتە کۆچکردوو (فەلەکەدین کاکەیی) وەزیری ئەم وەزارەتە بوو، ئەم وەزارەتەم بە (کەشتی قۆشمەکان) یان (کەشتی شێت و گەوجەکان) چوواند، ئەو کەشتیەی لەئەوروپای سەدەی پانزەوە تاوەکو کۆتایی هەژدە شێت و قۆشمە و گەوجەکانیان تێدەکرد و بەدەریادا دەیانگێڕان و کاپتنەکان هەمیشە لەدەریادا بوون لەگەڵیاندا.

بەهەقەت وایە ئازیزان، ئەم وەزارەتەش وەك ئەو کەشتیە وەهایە، کۆمەڵگەی ئاینی سەدەی ناوەڕاست لەئەوروپادا ، ئەم کەشتیەنەیان پڕ دەکرد لەشێت و گەوج و نەفامەکان و مەسرەفیان دەکێشان بەمەرجێك دوور بن لەدونیای ئاقڵە ئاینیەکان. ئاوەها مامەڵەی مەلاکان و وەزارەتی ئەوقاف لەگەڵ ئەم کەشتیەی هەرێمی کوردستان ، کەناوی وەزارەتی ڕۆشنبیرییە، ئاوەهایە، بەوەی زوو زوو ئاگاداریان دەکەنەوە و قامچیەکانیان بۆ شێتەکانیان دەردەهێنن. لەڕاستیدا ئەم وەزارەتە ئەوەندەی زەرەدی لەڕۆشنبیری داوە لەکوردستاندا ، هیج سوودێکی تری نەبووە، جگە لەشێواندنی هونەر و چاپەمەنی و موزیك و چێژی ئەدەبی و هونەری نەبێت. ئەوەندەی ئەم شێتخانەیە بوجەی گشتی خاڵیدەکاتەوە لە ڤیستیڤاڵاتی بێمانا و خۆنمایشکردنی بەڕێوبەرەکانیان و شانۆگەری و فلیمی سەقەت، ئەوەندە کارێکی جیدیمان لێ نەبینیوون. دیارە وەك ئەمانە وەك شێتەکانی ئەم کەشتیەی سەدەی ناوەڕاست کاری جیدی و دەستو پەنجەنەرمکردنی ڕاستەقینە لەگەڵ دونیا بەئەوان نامۆیە، ئەم وەزارەتە وەك هەموو کەشتیەکی شێتەکانی سەدەی ناوەڕاست وەهایە، کە بەردەوام لەدەریاکاندا، لەبێزاری خۆیاندا خەریکی سەما و موزیکی بێ بنەما و فەوزا و نمایشی بێمانا بوون و کاتیان لەتەمەڵیدا بەسەر دەبرد . وەزارەتەکەی هەرێمیش بەردەوام خەریکی ڤیستڤاڵات و میهرەجاناتی سەیر سەیر و خۆنمایشکردنی لەمجۆرەن و نمونەش زۆرە.

نابێت ئەوە لەبیر بکەین ، کە (کەشتی گەوجەکان – Narrenschif) جارە جارە لەبەندەرەکان کەبۆ ئازووقە وەرگرتن و گۆڕینی تاقمی کەشتیەکە بەکاپتنەوە دەوەستا، یاخود بۆ سوارکردنی شێتێکی تر، یان گەوجێکی تر ، لەهەمانکاتشیدا لەژێر ڕێنمایی کڵێسادا کاری دەکرد و قەشەکان جار جارە وەك (میشێل فۆکۆ) لەکتێبی (شتاتی و شارستانیەت) باسیدەکات، دەهاتنە سەر کەشتی شێتەکان بۆ قەداس و ڕێنمایی کاپتن و ستاڤەکانیان ..ئاوەها ئەم کەشتیە پڕ ڤیستڤاڵە

لەسەر ڕووبەڕی ئاو بەردەوام بوون لەژیانێك كەبێئاگایی بوو لەدونیای هەبوو. سەیر لەوەدایە ئەم كەشتیە وەك وەزارەتە ڕۆشنبیرییەكەی هەرێم بێئاگایە لەدونیای كولتور و دنیای ڕیاڵ، بێگومان لەم كەشتیە پڕ گەوجەدا زۆر شتی پێدا تێدەپەڕێت و لەهەمووی خراپتریش ئەوەیە، ئەم وەزارەتە وەك كەشتی گەوجەكانی سەدەی ناوەڕاستی ئەوروپا كەلەژێر كۆنترۆڵی قەشەكاندا بوو، ئەمەی لای خۆمان لەسەدەی بیست و یەكدا لەژێر دەسەڵاتی مەلاكاندایە!
سەرنجی دووهەم ؛ قەدەغەكردنی هیچ فیلم یان كتێب چارەسەر نییە، گەر هاتوو دژی پێوەرە یونیڤێرسالیەكان نەبێت. لەبەر ئەوە خودی قەدەغەكردن و (نەریتی قەدەغەكردن) ترسناكە، سەرەتای فاشیزمێكی نوێیە .
من پێموایە با فلیمەكە نمایش بكرێت ، بەڵام دەكرا هەر ئەو لیژنەی فەتوایە لەتەمە ڵی خۆیان بێنە دەرێ و ڕەخنەی لێبگرن ، وكۆڕی لەسەر بگرن و دیالۆگی لەسەر بكەن. كاتی ئەوە هاتووە مەلای كوردی نێزیك بێتەوە لەئەقڵانیەت و واز لەفڕێدانی تفی توڕەیی بێنێت لەلێوەكانیەوە ئارام بگرێت لەناو دەمیدا، نەك كۆمەڵگەی پێ پیس بكات. مەلا تەمەڵەكانی لیژنەی فەتوا و وەزارەتی ئەوقاف دەیانتوانی لەڕۆژنامەو گۆڤارەكاندا ڕەخنەی خۆیان ئاڕاستەی دەرهێنەر و فلیمەكە بكردایە، تەنانەت دەیانتوانی وەریانبگێڕایە بەفارسی. بەڵام لیژنەكەی فەتواش وەك زۆربەی وەزارەتەكانی دیكە لەتەمەڵیدا نقوومبوون و وەزارەتی پارەوەرگرتن. گەر نا دەكرا مەلاكان بێڵن لەكوێدا و چۆن ئەم فلیمە مەترسیدارە ؟
دیارە هەر كاتێك فلیمێك یان كتێبێك قەدەغە دەكرێت، ئەوا پرس دەچێتە سەر وەزارەتی بەناو ڕۆشنبیری. پرسیارەكە دوای ئەزموونی چەندەها قەدەغەكردن دێت لەلایەن مەلاكانەوە، بۆ نمونە دیوانەكەی شاعیر (قوبادی جەلیزادە) لەكتێبخانەكاندا كۆكرایەوە ، لەسەردەمانێكدا وەزیری ئەم وەزارەتە سۆسیال دیموكرات نەبوو ، بەڵكو وەزیرەكە كۆمەنیستێكی ماركسی لینینی حزبی شیوعی بوو، كەئێستا وابزانم بۆتە سكرتێری ئەو حزبەش.

بەگشتی ئەم دیاردەیە ئاوەها دێتە بەرچاو، وەك ئەوەی وەزارەتی ڕۆشنبیری لەژێر فەرمانی وەزارەتی ئەوقاف و مەلاكانی فەتوادا بێت؟! وەزارەتی ئەوقاف و لیژنەی فەتوا دەتوانێت سەرنجی هەبێت ، بەڵام بۆچی دەبێت فەرمان بدات بەوەزارەتی ڕۆشنبیری بۆ قەدەغكردن و بۆچی دەبێت وەزارەتیش وەك ئەوەی بەسێك بن لەوەزارەتی ئەوقاف یەكسەر فەرمانەكە جێبەجێبكەن! بەڕاست كێ لاكی كاردەكات؟
لێرەوە پرسێكی گەورە دەچێتە سەر ئەم وەزارەتە، بەوەی ئەم

وەزارەتە لەلایەن مەلاکانەوە دەجوڵێنرێت، وەك ئەوە وەهایە ڕۆشنبیرە فەرمییەکان لەژێر دەستی مەلاکاندا کاربکەن، بەهەقەت ئەمە لەزەمەنی وەزیرە کۆمەنیستەکەش (کاوە مەحمود) خراپتر بوو.
ئاوەها ئەم کەشتیە بەردەوام لەژێر لەژێر ڕەحمەتی پیاوانی ئاینی ئاڕاستەکانی خۆی دەگۆڕێت، گەر هاتوو کاپتنەکەشی مولحیدێکی مارکسیش بێت ، ئاوەها (ئەقڵی گاڵتەجاڕی) لەناو کەشتی فەقێکانەوە بەرەوە کەشتی گەوجەکان فەرمانی خۆی دەنێرێت و کەشتیەکەش یەکەم شێت فڕێدەداتە دەریاوە کەمەلاکان فەرمانی مردنیان دەرکردووە!

گریانی مامۆستا ناڕازییەکان ، هۆشمەندییەکی تاڵ! … ئیسماعیل حەمەئەمین

مامۆستاکان لەدوای شکاندنی بایکۆتەکەیان گریان، گریان چونکە لەپشتیانەوە شمشێرێکی نادیار لەسەر ملی خۆیان و خانەوادەکیانیان بەرزکراوەتەوە، دەنا مرۆڤ کۆیلە نییە بەبێ بەرامبەر بچێت کاربکات. لەپشت ئەم گریانەوە (نائومێدییەکی تاڵ) ئامادەیە بەرامبەر کۆمەڵگەیەك لەناو (داڕزانی ئەخلاقی) گەورەدا گینگڵ دەدات. لەناو دیکادێنزی مۆڕاڵی گەورەدا لەگەڵ دوروونی خۆی و ژیانی خۆیدا کۆپیدەکاتەوە. دیکتاتۆرەکان بەردەوامی سیاسیان نابێت هەتاوەکو لەناو ماڵەکاندا، لەقوتابخانەکاندا، لەفەرمانگەکاندا، لەناو تاکسییەکاندا، لەناو ڕێکخروەکانی ژنان و نوسەران و هونەرمەندان و پزیشکەکاندا بوونیان نەبێت، هەتاوەکو لەناخی هەریەکێکدا لەکۆمەڵگەدا بەهێمنی دانەنیشتبێت .

مامۆستا ناڕازییەکان لەدژی دەسەڵات و لەڕێگەی داواکردنی موچەوە دەیانەویست دژی ئەو هەموو دیکتاتۆرانە بوەستن کەلەهەموو سووچ و پەنایەکدا خۆیان کۆپیدەکەنەوە، لەپەیوەندی نێوان نێرومێی ئەم کۆمەڵگەیەوە درێژدەبێتەوە تاوەکو گەیشتۆتە گەمەکانی سیاسەت و ئەکتەرە سیاسییە پۆپۆلیستە گەندەڵ نمایشکارەکان .

مامۆستا ناڕازییەکان مەزندەیان دەکرد لەوانەوە، سەرەتای

(کولتورێکی دیکە) و (ڕیفۆرمێکی دیکە) و گوتارێکی سیاسی دیکە ببێتە پشت و پەنایان، مەزندەیان دەکرد کۆی (کۆمەڵگەی خەیاڵبڕکراو) پەیوەندیان پێوەبکات و لەگەڵیاندا ژیانیان بگۆڕن. بەڵام لەکاتێکدا ژنەکان لەم کۆمەڵگەیەدا بەشیش و بلۆك دەکوژرێن، ئیسلامییەکان ئۆپۆزیسیۆن بەخۆیان و سەوابتە ئاینیەکانیانەوە، پێڕلیستەکان نوسەری نمرە یەك و ئەکتەری سیاسین، بازرگانەکانی شۆڕش دژەگەندەڵین و مێگەلی جنێوفرۆش کولتوری میدیای هەبوون … ئیدی هیچیتر نامێنتەوە بۆ ئەوەی دەسەڵاتی هەبوو بەهێزتر نەبێت لەجاران .

گریانی مامۆستاکان نائومێدیەك بووو لەکۆی کۆمەڵگە ، پێشئەوەی نائومێد بن لەسەرکەتن یان تێکشکاندنی بایکۆتەکانیان، لەو شەڕەی کەبەشێکی کۆمەڵگە لەدژی بەشە دیکتاتۆرییەکەی ناوخۆی بەرپای کردووە …
لەگەڵ ئەمانەدا گریانی مامۆستاکان کایەکەی دیکەی (هۆشمەندی کۆمەڵایەتی) گەورەیە ، ووردە، ووردە، ئەو هۆشمەندە نوێیە بینادەکات کەلەداهاتوودا، سەرەتا، فاشیستەکانی ناو ماڵەکان دەردەکات، پاشان دیکتاتۆرەکانی ناو ڕۆحی کۆمەڵگە فڕێدەداتە دەرەوە . لێرەوە ئەم گریانە، ،ئەم هۆشمەندییە تاڵە، هەڵگری ئەو ڕۆحە نوێیەیە کەکۆمەڵگەی کوردی (ناخود ئاگا) لێیی ڕادەکات و بەدوویدا دەگەڕێت .

ئەم گریانە بەختەوەری کردم ، چونکە هەڵگری ئومێدێکی گەورەیە، هەموو (هۆشمەندییە تاڵەکان) بەدرێژایی مێژووی مرۆڤایەتی هەڵگری ڕۆحێکی مەشقکاری جوان بوون لەدژی داڕزانێکی گەورە کە مرۆڤ دەیەوێت لەناخی خۆیدا فڕێبداتەوە دەرەوە. کۆمەڵگە کاتێك دەگاتە لێوارەکانی هۆشمەندی تاڵ ، ئیدی بەدوای بوونێکی دیکەی خۆیدا دەگەڕێت، لێرەوە کۆمەڵگە مەشقدەکات لەسەر دۆزینەوەی تاڵیەکانی ناو هەناوی خۆی، بۆ ئەوەی تاڵییەکانی دەرەوەی ڕۆحی فڕێبداتە تەنەکەخۆڵەکانی مێژووە وە. (هۆشمەندی تاڵ) ئەو گریانە بوو کەئەمشەو لەناو مامۆستایانی ناڕازیدا سێبەرەکانی خۆی پەرشکردەوە، وەك خێوەکەی مارکس و ئەنگلز وەهابوو ، بەسەر ئەم هەرێمەدا و لەم گریانەدا خۆی نیشاندان .

تەواو

– مامۆستایانی ناڕازی لە15.01.2017 کەبایکۆتیان شکاند ، لەدوای کۆنگرە ڕۆژنامeوانییەکیان دەستیانکرد بەگریان.

https://www.youtube.com/watch?v=X328EMxHyy4&feature=player_embedded

---

بۆب دیلان و نوبێلێکی پۆپۆلیستانە! ... ئیسماعیل حەمەئەمین

(سەرنجێکی ڕەخنەگرانە لەخەڵاتی ئەدەبی نۆبل ٢٠١٦)

١

بۆب دیلان Bob Dylan لەشەستەکانی سەدەی بیستدا لەنێو بزوتنەوەی ١٩٦٨ی دژ بەجەنگی ڤێتنام و ڕیفۆرمی خوێندکارانی چەپی ئەورووپادا وەك (ڕۆك ستار) دەرکەوت، لەهەمانکاتیشدا شیعرەکانی خۆی کردە گۆرانی بۆ جەماورێکی پان و بەرین، بەمانای پۆپ دیلان هەڵگری (کولتورێکی پۆپۆلیسستیە) بەدیووە چەپەکەیەوە. پۆپۆلیستیەك کە نیولیبرالیزم ئەمڕۆ بەدیووە شمەکخۆری و فاشیۆنەکەی سوودی لێدەبینێت وەیکاتە فاشیۆنی جەماوەری میدیایی لەدژی کولتوری کلاسیکی خوێندنەوە و بیرکردنەوەی قووڵ. لێرەوە بەخشینی ئەم خەڵاتە بە (بۆب دیلان) بەڕای من، پشتگیرکردنێکی کولتوری پۆپۆلیستیە، کەئێستا ڕێگەخۆشکارە بۆ گەشەسەندنی ڕەگەزپەرستی ترامپی و باڵی ڕاستی کۆنزەڤاتیڤ و نیو لیبرال لەدونیادا.

گەر ئەم خەڵاتە لەحەفتاکانی سەدەی بیستدا ببەخشرایە بۆ (شاعیر و ڕۆك ستارێك) ئەوا ماناکانی شۆڕش و ڕادیکاڵیەتی لەبەرامبەر ستەمی کۆمەڵایەتی و (کولتوری دژە جەنگ) و (دژە چەك فرۆشتن) قوڵتردەکردەوە، بەڵام دوای زاڵبوونی کولتوری فاشیۆن و میدیای هەرزان و پۆپۆلیزم بەسەر ماناگەورەکانی سیاسەت و ئەدەب و فیکردا، بەخشینی ئەم خەڵاتە وەك بەخشینی مەدالیایەکە بەجەنگاوەرێك کەسەردەمی بەسەرچووە.
دیارە دوای ئەم هەموو ساڵە و دوای ڕووخانی بلۆکی سۆسیالزم بەهەموو هەڵەکانیەوە، دونیا نەبوو بەو بەهەشتەی نیولیبرالیزم

بانگەشەی بۆدەکرد. ئەوان دەیانگووت گەر هاتوو خۆی شۆڕشگێڕەکان، خۆوەکەی مارکس کەلەمانفێستدا باسیدەکات بەرۆکی دونیا بەردەن، ئەوا دونیا دەبێتە بەهەشتێکی ڕاستەقینە. لەدوای ڕووخانی بلۆکی سۆسیالزم نیولیبرالێکی وەك (فۆکۆیاما) بانگەشەی کۆتایی مێژووی کرد، وەك ئەوەی بیەوێت بڵێت؛ دوا قۆناغی پێشکەوتنی مرۆڤایەتی لە نیولیبرالیزم و ئەمریکانزمدا خۆی دەبینێتەوە! لەدوای ئەو گەوجێکی تری وەك (سامۆیل هینگتۆن) هات ئاینی کردە کولتور و ئەم دووچەمکەی پێکەوە گرێدا، کولتوری لەڕەهەندە ئەدەبی و هونەری و کەلەپوری و بیناسازیەکەی دابڕی و هەمووی لەئایندا کۆی کردەوە و گووتی ؛ شەڕی دونیای تازە شەڕی کولتورەکانە کەمەبەستی شەڕی ئاینەکان بوو! لەم گۆشەنیگایەوە ئەمریکانزم کەوتە پاڵپشتی بزواتەکانی وەك قاعیدە و تاڵیبان و شوناسە مەزبەهی و ئاینینەکانی تێخکردەوە، دەرئەنجامەکەشی فیگوری ترامپی لێدەرچوو وەك دیاردەیەك بۆ ئەم کولتورە نیولیبرالە. بەخشینی خەڵاتی نۆبڵ بە (بۆب دیلان) بەخشینی خەڵاتە بەلایەنە پۆپۆلیستی و کولتوری ئاهەنگسازیە پۆپۆلیستیەکەی (کولتوری دژە جەنگ) و ڕەوتی دژە نایەکسانی لەدونیادا، بەمانای زەقکردنەوەی پۆپۆلیزمە لەمێژووە دوورەکەیدا .

دیارە لەشەستەکانی سەدەی بیستدا هێشتا هیوایەك هەبوو کەئەوروپا بەرەو دەوڵەتی کۆمەڵایەتی هەنگاو بنێت، ئەمەش وەهایکرد کەزۆر لەدەوڵەتانی ئەوروپا لەژێر فشاری بزوتنەوەی ١٩٦٨ سوستێمی سۆسیال یاخود بیمەی کۆمەڵایەتیان جێگیربکەن. ڕیفۆرمیان لە کارو کرێی کرێکار و مافەکانی ژنان و منداڵان و پیراندا کرد. مافی پەناهەندەیی و زۆریتریش دەرئەنجامی خەباتی شەستەکان بوو بەچەپ و سۆسیال دیموکرات و فیمینست و ڕۆشنبیران و ئەدیبان و هونەرمەندانەوە. بەڵام ئەم دەستکەوتانە لە کۆتایی سەدەی بیستویەکدا لەپاشەکشێدایە. دەبینین لەکۆی ئەوروپادا ئەم دەستگرتنە بەکەرامەتی مرۆڤەوە لەڕێگەی بیمەی کۆمەلایەتی و مافی بێکاری ومافی پەناهەندەیی و خوێندن و تەنانەت ئازادی ڕادەربڕین لەبەردەم شەپۆلی نیولیبرالیزمی ئەمریکایی و ئەمریکانزم لەپاشەکشێدایە. کۆی دەوڵەتی سۆسیال لەبەردەم هێرشی نیو لیبرالیزم و کولتورە فاشیۆن و پۆپۆلیزمەکەیدا، لەمەترسی پووکانەوەدایە.

٢

نکۆڵی لەگەورەیی (بۆب دیلان) ناکرێت، بەڵام قسەکردنم لەسەر پشتە وێنەی کەی ئەم خەڵاتەیە، قسەم لەسەر ئەوەیە کەلەپشت پەردەکانەوە

چی ڕوودەدا. بۆب دیلان دەرهاویشتەی ئەوەی شۆسگێڕی شەستەکانە موزیکی ئەو بەتایبەت گۆرانی (هەڵکردن لەگەڵ ڕەشەبادا – Blowing In The Wind) ناوبانگێکی گەورەی بۆ دیلان فەراهەمکرد. گومان لەوەدا نییە کە دیلان شاعیرێکی باشە، بەڵام بەپلەی یەکەم ڕۆك ستاری مۆدێلی نەوەیەکی ڕادیکاڵی شەستەکاندا . لێرەوە بۆیە زاڵەکەی سەر ڕوخساری دیلان ، بۆیەی پۆپ ستاریەکەتی ، نەك شاعیرێتی. (بۆب دیلان) دەنگی بیستراوە لەگەڵ گیتاردا، نەك وشەی خوێندراوە لەنێو کتێبدا، کولتوری نمایشکاریە، نەك کولتوری ڕاوەستان و بیرکردنەوە و دۆزینەوەی هەناسەی بیرکردنەوەیە لەنێو شیعردا. لێرەوە دەمەوێت بڵێم؛ کەڵ ئەم خەڵاتە زاڵکردنی کولتوری فاشیۆن و پۆپلیستیە لەڕێگەی بەڕابوردووکردنی کولتوری شۆڕشگێڕی لەڕێگەی پۆپ ستارکردنی شیعر، لەڕێگەی بەئایکۆنکردنی شیعر لە کایەی ڕابوردوویەکی بەسەرچوودا ، لەم بارەدا دەکرێت ئێستا مەدالیای نۆبل وەربگرێت.

٣

بۆ ئەوەی زیاتر ئەم دەستەواژەیەی سەرەوە ڕوونبکەمەوە دەڵێم؛ بەخشینی ئەو خەڵاتە دوای تێپەڕبوونی زیاتر لەنیو سەدە بەسەر بزوتنەوەی شەست و هەشت بەپۆپ ستارێکی نیوەڕ شاعیرێکی ئەمریکایی، وەک ئەوەی وەهایە بگوتریت؛ کۆ کولتوری خوێندنەوەی شیعر کۆتایی پێهات، شۆڕشکردن و چووە مۆزەخانەی مەدالیاکانی نۆبڵەوە، ئەمریکانزم بەهەموو ڕەنگەکانیەوە تەنانەت بەڕابوردووە ناخۆشەکەیەوە جێگەی قبوڵە! ئەم قبوڵکردنی ئەویتر بەڕابوردووە وەك (ژان پۆل سارتەر) دەڵێت ؛ دەیانەوێت بڵێن سەرەڕای ڕابوردووە پڕکێشە بەندیەکەی قبوڵمانە!

سارتەر لەدژی ئەم لۆجیکە (سەرەڕای ڕابوردووە پڕکێشە بەندیەکەی قبوڵمانە!) ، لەئۆکتۆبەری ١٩٦٤ خەڵاتی نۆبڵی ڕەتکردەوە، چونکە گەر بیکردایە وەك قبوڵکردنی مەرحەمەتێکی گەورەی دونیای کاپیتالیزم بوو بەپیاوێکی وجودی کەلەگەڵ یەکسانی و سۆسیالزمدامدا بوو. گەر قبوڵی بکردایە، سارتەر گووتەنی دەیانگووت؛ سەرەڕای ڕابوردووە پڕکێشەکەی قبوڵمانە…سارتەر ئەم خۆشبەختیەی پێنەبەخشین، چونکە دەیزانی کەکۆی ئەم لۆجیکە ڕامکردنی ئایدیاکانی ڕادیکالیەت و شۆڕشکرن و دژایەتی سوستمی کاپیتاڵە لە پەرژینی مۆزەخانەیەکی ئۆرستۆکراتدا، کەناوی خەڵاتی نۆبڵە.

ڕستەی نەگوتراوی پشت ئەم خەڵاتە بە (بۆب دیلان) و نەبەخشینی

بەچەندانی وەك (یەشار کەمال) یان (ئەدۆنیس) یان (سەلیم بەرەکات) و (سەلمان ڕوشدی) و (شیرکۆ بێکەس) تەنانەت ژنە ڕۆماننوسێکی وەك (ئیزابیلا لێندی) کە لە خانەوادەی (سلڤادۆر ئالـندی) سەرۆکی چەپی ئەرجەنتین بوو، کە لەساڵی ١٩٧٣ ژەنراڵێکی وەك (ئاوگستۆ بینۆشێت) بەپشتگیری ئەمریکیەکان لەڕێگەی هەواڵگیری CIA کۆدێتایان بەسەر ئەو سەرۆکە خاکی و گرنگەی ئەرجەنتیندا کردو کوشتیان. سەیر لەوەدابوو، هەر خێرا لەهەمانساڵدا ١٩٧٣ ئاکادیمیای سویدی خەڵاتی دا بە (پابلۆ نیرۆدا) ی پیر کەلەژێر نەخۆشی سەرەتاندا دەیناڵاند، بۆ ئەوەی پشتگیرکردنی سیای ئەمریکی لەهاتنە سەرحوکمی پیاوێکی خوێنڕێژی وەك (بینۆشێت) داپۆشن، ئیدی سەرنجەکان بۆ شوێنێکی تر چوون. لەوەش نامۆتر ئەوەیە، لەهەمان ساڵدا (ئیزبێلا ئالـندی) ژنە ڕۆماننوس و شاعیر و فیمینست کە سلڤادۆر مامی گەورەی بوو، ناوی چووە لیستی تیرۆری سیای ئەمریکیەوە ، بۆ ماوەی سیانزە ساڵ لەڤەنزوێلا پەناهەندە و خۆشاردەوە بوو لە دەست ئەمریکیەکان بەتۆمەتی تیرۆر. لەبەر ئەوە سەیر نەبوو کەفەرامۆشبکرێت لە خەڵاتی نۆبل و زۆر خەڵاتی دیکە. مەگەر ئێستا ئاوڕی لێبدەنەوە وەك سارتەر دەڵێت: سەرەڕای ڕابوردووە پڕ کێشەکەی!

ئەم خەڵاتەی ئەمساڵ ٢٠١٦ بەڕای من لێدانە لەڕۆحی شیعر، چونکە ناکرێت (ئەدۆنیس) هەبێت و (شێرکۆ) و (سەلیم بەرەکات) هەبێت خەڵاتی شیعر بدرێت بۆب دیلان. گەر بۆ (شەڕی وشەی ئازاد) بێت، دەبێت دونیا ئەم شاعیرانەی بناسرێت، بێگومان گەر هاتوو لیژنەکە لەخەوی قوڵدا نەبێت، بێئاگا لەوەی چی لەهەناوی میللەتانی دەرەوەی کیشوەری ئەوروپا و ئەمریکا دەگوزەرێت وەك چۆن لەکاتی بەخشینی خەڵاتەکە بە (ئالفریدە یانلیك) ژنە ڕۆمانوسی نەمساوی ، ڕۆمانوسەکە خۆی ئەوەندە شۆك بوو بەجۆرێك کەخۆی لەژێر پاساوی نەخۆشیدا نەچوو بۆ وەرگرتنی خەڵاتەکە. سەیر لەوەدابوو یەکێك لەلیژنەکە دوای ماوەیەك بێئاگایی خۆی لەکۆی کارەکانی (ئالفریدە یالنیك) دەربڕی.

لێرەوە ئەم خەڵاتە چۆن خەڵاتی داینامێت دروستکەرێکە، ئاوەهاش سیاسەت گەمەی خۆی تێدا دەکات، ئەمجارەیان کولتوری گوێگرتن لەشیعرێك لەنێو موزیکدا دەبێتە ئەدەب، ئیدی شیعر لەم کەناڵە ئەمریکانیە ڕۆکن ڕۆڵەیەوە خەڵات وەردەگرێت، بەمەش کۆی ئەدەبی جیدی دەچێتە خانەی فەرامۆشکردنی سیاسەتی نیو لیبرالیزمەوە.

ئێستا نیو لیبرالیزم لێدژی کولتوری (دژە چەکفرۆشتن) و (دژە جەنگ) کاردەکات. دونیای ئەمریکانیزم لەهەموو شوێنێك جەنگی

بەرهەمهێناوە و لەهەموو شوێنێكدا ڕێكەوتنی سیاسیە بۆ گواستنەوەی چەك لەدەستی ئەم بۆ ئەویتر، ترۆپكی ئەم ناشرینیە ئێستا لەسوریادا گەمەی خۆی دەكات. لەبەر ئەم هۆیە یەكێك لەكارەكانی ئەقڵیەتی نیولیبرالزم دەركردنی مانایە لەهەموو ئەو شتانەی بەها دەدەن ژیانێكی یەكسان و ئازاد بۆ مرۆڤ. ئازادی لای ئەوان كولتوری دژە جەنگ و دژە چەكفرۆشتن نییە، بەڵكو جۆرێكە لە ئازادی سادەكاری و شمەكخۆری و فاشیۆنی بێمانا و پۆپۆلیزمی و خۆپەرستی. ئاوەها پشتەوێنەی بەخشینی خەڵاتی نۆبل بە (بۆب دیلان) ترۆپكی نیو لیبرالیزم كردنی شیعرە بەهونەری سەر شانۆیەكی پۆپۆلستی بەسەرچوو، هاوتەریبە لەگەڵ هێرشی میدیای فاشیۆن بۆ سەر كولتوری خوێندنەوەی قووڵ، كە خوێندنەوەی شیعرە لەدووتوێی كتێبێكدا.

بەمشێوەیە ڕۆژ بەڕۆژ سیاسەت ڕووێكی ناشرین دەبینێت لە بەخشینی نۆبڵ ، دیارە نۆبل خۆی بەدیوێكی تردا، هەستكردنە بەتاوانی (ئالفرێد نۆبل) كە دینامێتی داهێنا و هەموو كارەساتە گەورەكانی ئەم دونیا لەپشت ئەم داهێنانە ترسناكەوە وەستاوە، هەستكردنێكە بەتاوان لەداهێنانێك ڕۆژانە قاچ و دەست و سەری مرۆڤ دەپەڕێنێت، خەڵك بەملیۆنەها ئاوارە و برسی و بێ لانە و ماڵ دەكات. ناشبێت ئەوەمان لەبیر بچێت كەلەدوای خۆی، خانەوادەكەی نۆبل و نەوەی دووهەم كەسەرپەرشتی خەڵاتەكەدە دەكەن لەڕووی ماڵیەوە، كۆمپانیای نەوتیان هەبوو لەئازەربایجان. بەمانایەكی تر نەوەی دووهەمی نۆبل خەریكی دزینی نەوتی خەڵكانی هەژار بوون لە شارێكی وەك باكۆی ئازەربایجان.

٤

كۆی مێژووی ئەم خەڵاتە پڕە لەدژبەیەكی و سیاسەت بۆ نمونە فەیلەسوفی بوونگەرایی وەك (ژان پۆڵ سارتەر) لەڕۆژنامەی لۆفیگارۆ Le Figaro فەڕەنسیدا لە ٢٣ ئۆكتۆبەری ١٩٦٤ دووهۆكار دەهێنێتەوە بۆ ڕەتكردنەوەی ئەم خەڵاتەكە یەكەمیان كەسیە و دووهەمیان بابەتیە . لەیەكەمیاندا (سارتەر) نایەوێت بەهیچ شێوەیەك خەڵات بكرێت لەلایەن هیچ دەزگایەكەوە، تەنانەت ببێتە ئەندام لەدەستەی كۆلێژدۆفرانسی فەڕەنسی. بەڕای سارتەر قبوڵكردنی خەڵاتێك مانای ئەوەی كۆی هەڵوێست و كارەكانی ئەو دەچێتە پاڵ ناوی دەزگایەك كاتێك دەنوسرێت ؛ سارتەر هەڵگری نۆبڵ یان فڵان خەڵات، پشتگیری ئەم دەستە یان ئەو دەستە و تاقمە دەكات! سارتەر لەوبڕوایەدایە نوسەر تاكگەرایەكە، بونگەرایەك لەهەڵوێست و دونیابینی خۆیدا، وەك خۆی نایەوێت خەڵاتەكان بەدووی كارەكانیەوە بن و ڕەواخوازی بكەن ، بەڵكو خۆی

وەك لێرەبوونی نوسەرێك و كارەكانی نوێنەری خۆیانبكەن.

دووهەم هۆكار كە سارتەر بە (هۆكاری بابەتی) لەساڵی ١٩٦٤ لەگوتارەكەیدا دەستنیشانیدەكات ئەوەیە؛ كەدونیا دابەشبووە بەسەر دوو سەربازگەی ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوا. سۆسیالزم و كاپیتالزم، ئەو هەمیشە لەگەڵ سۆسیالزمە هەرچەندە ئەو لەخێزانێكی بۆرژوازیەوە هاتووە و لەڕۆژئاواش دەژی. لەبەرئەوەوە بۆ ئەو باشترە ناوی هیچ خەڵاتێك نەخاتە شەڕە فیكری و ململانێ و هەڵوێستەكانیەوە. تەنانەت دەڵێت؛ گەر خەڵاتی لینینم پێ بەبەخشن هەمان هەڵوێستم دەبێت. ئەمە جگەلەوەی بەڕای ئەو كۆی ئەم خەڵاتە فەرامۆشكردنی گەورەی نوسەرانی وەك (لویس ئارگۆن) و (بۆریس باسترناك) تەنانەت (نیرۆدا)یە.

دیارە لەو زەمەنەدا كاپیتالیزم نەیدەویست نوسەرە شۆڕشگێڕەكانی وەك (باسترناك) یان (نیرۆدا) زەقبكاتەوە. بەڵام بەداخەوە سارتەر مرد و نەیبینی كاتێك سیاسەت وەرچەخا، بۆ داپۆشینی ناشرینی كوشتنی (سلڤادۆر ئالندی) خەڵاتەكە بەخشرا (پابلۆ نیرۆدا) ی پیر، هەرچەندە دوای گەڕانەوەی لەوەرگرتنی خەڵاتەكە، لەلایەن دیكتاتۆرێكی وەك (بنیۆشێت) لەماڵەكەیدا دەستبەسەر دەكرێت و دەرئەنجامی دەرزی لێدانێك دەمرێت، كەلەم ساڵانەی دوایدا ڕاپۆرتەكان باس لەكوشتنی دەكەن لەڕێگەی ئەو دەرزیەوە. (ئانتۆنیۆ ساكرامانتا) ی ڕۆمانوس و هاوڕێی نیرۆدا لەڕۆمانی (لەگەڵ سەبرێكی سوتێنەر) دا بەجوانی لەڕێگەی پاڵەوانی ڕۆمانەكەی باس لەڕۆژانی كۆتایی نیرۆدا دەكات.

ئاوەها سیاسەت لەم ئاكادیمیایەدا گەمەی خۆی دەكات، دەنا كەسانی وەك (یەشار كەمال) یان (سەلمان ڕوشدی) و (بێكەس) زۆر دەمێكە لەپێش كەسانی وەك (ئالفریدە یالنیك) یان (پاتریك مۆدیانۆ) و زۆریترن. دیارە ئەمە لەكەمكردنەوەی بەهای ئەو نوسەرە ئازیزانە نییە، بەڵام بەهەمان لێجیكی سارتەر قسەبكەین ؛ كۆی ئەم (هەڵاوێردەیە) ڕۆژ بەڕۆژ سادەتر و سیاسیتر دەبێت .

فەرامۆشكردنی نوسەرێكی وەك (یەشار كەمال) كەچەندەها ساڵە ناوی لەلیستەی خەڵاتەكدا بووە، ئەوە دەسەلمێنێت لەكوێدا سیاسەتی نیولیبرال پێویستی بەتیشك خستنە سەركەسێك بووە بۆ هۆكاری سیاسی، ئەم ئاكادیمیە زۆر یان كەم خەڵاتەكانی بەو پێوەرە بەخشراوە، دیارە لەگەڵ ڕێكەوتنی عەرەب و ئیسرائیلدا خێرا (نەجیب مەحفوز) یان بیركەتەوە، دەنا لەوبڕوایەدا نیم گەر ئەم ڕێكەوتنە سیاسیە

نەبوایە، ئەوان بۆ خودی جوانی ئەدەبی مەحفوز ئاوڕبدەنەوە، کەبێگومان مەحفوز بەبێ نۆبلیش هەر ڕۆمانوسە جوانەکەی ئەدەبی دونیایە . دیارە گەر ئەمە قسەی ئێمە بێت لەئەدەبدا، ئەوا سەیر لەوەدایە لەخەڵاتی ئاشتیدا دراوە بەگەمەکرێکی سیاسی وەك هێنری کیسنجەر و ئەنوەر ساداتی دیکتاتۆر. نابێت پێناسە ناوازەکەی ب سادات لەبیربکەین کەدەیگووت؛ دیموکراتیەت کەڵبەی هەیە!

بەخشینی خەڵاتی ئەدەب بە ڕۆك ستارێك لەژێر ناوی ئەوەی شیعری هەیە و شیعرەکانی لەسەر شانۆی ڕۆکن ڕۆڵ و پۆپ ستاردا بەرجەستەدەبن، ئارگومێنێکی لاوازە، چونکە نازانین دراوە بە (پۆپ ستاریە)کەی یان بە شیعرەکانی، هەموو ئەو قسانەی تر کەدەڵێن لەپێناو شەڕی پۆپ دیلان بۆ ئازادی دەربڕین پێبەخشراوە، ئەمەش دیسان ناچێتە خانەی ئەدەبەوە ، ئەوەی دەچێتە خانەی ئەو نەوەیەی کەلەشەستەکاندا چوونە سەرجادە لەدژی جەنگی ڤێتنام، دوای ئەم هەموو ساڵە ئەم بەخشینە دەیەوێت بیانخاتە خانەی ڕابوردوو و مۆزەخانەی کولتورێکی بەسەرچووی ئەمریکانیەوە.

-________

چەند پەراوێزێك :

١.بڕوانە گوتاری سارتەر بە ئینگلیزی:
http://www.nybooks.com/articles/1964/12/17/sartre-on-the-nobel/-prize

٢. بڕوانە؛ دەبارەی کوشتنی نیرۆدا لەلایەن بینۆشێت گاردیان؛
https://www.theguardian.com/books/2015/nov/06/chile-admits-pablo-neruda-might-have-been-murdered-by-pinochet-regime

٣. بڕوانە؛ چاوپێکەوتن لەگەڵ (ئیزابیل ئالندی) دەربارەی زەمەنی بینۆشێت بەئینگلیزی؛

https://www.amnesty.org/en/latest/news/2013/09/life-under-pino/chet-isabel-allende-day-we-buried-our-freedom

٣. بڕوانە؛ ڕۆمانی (لەگەڵ سەبرێکی سوتێنەردا) ئانتۆنیو ساکرامنتا بەئەڵمانی ؛

Antonio Skármeta, Mit brennender Geduld: Roman Piper Veralg ß

.Taschenbuch – 1. Mai 1998

٤. گۆرانی هەڵکردن لەگەڵ ڕەشەبادا Blowing in the wind ؛ بڕوانە یوتوب;
https://www.youtube.com/watch?v=vWwgrjjIMXA

٥ . بۆ
٥. بۆگوێگرتن لەگۆرانیە گرنگەکانی بۆب دیلان بڕوانە گاردیان:

https://www.theguardian.com/books/live/2016/oct/13/nobel-prize-in-literature-2016-liveblog